

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**Dodržování zásad informační kvality ve zpravodajských
relacích Českého rozhlasu Radiožurnál, rádia Frekvence
1 a Rádia Impuls**

Bakalářská práce

Radka Kmochová

Vedoucí práce: Mgr. Viktor Jílek, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených informačních zdrojů a literatury.

Práce obsahuje 108 400 znaků.

V Olomouci dne

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Viktoru Jílkovi, Ph.D., za odborné vedení práce, za cenné rady, připomínky i čas, který mi věnoval. Dále děkuji všem blízkým za podporu při psaní práce i v průběhu celého studia.

Abstrakt

Tato bakalářská práce zkoumá jazykové prostředky, které mají potenciál porušit informační kvalitu ve zpravodajství, a jejich výskyt ve zpravodajských relacích vybraných rozhlasových stanic, kterými jsou Český rozhlas Radiožurnál, Rádio Impuls a rádio Frekvence 1. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části je vytvořena taxonomie příznakových jazykových prostředků lexikální roviny. Na základě taxonomie je v praktické části analyzován vybraný vzorek zpravodajských relací rozhlasových stanic. Hlavním cílem práce je identifikovat jazykové výrazové prostředky, které mají potenciál porušit informační kvalitu ve zpravodajských relacích, zjistit četnost jejich výskytu a výsledky posléze komparovat a interpretovat.

Klíčová slova

informační kvalita, lexikální rovina, příznakovost, lexikální prostředky, mluvená žurnalistika, zpravodajství, zpravodajské relace, rozhlasové stanice, Český rozhlas, Rádio Impuls, rádio Frekvence 1

Abstract

This bachelor thesis focuses on lexical means that can violate the information quality in news and their occurrence in the news programs of selected radio stations, which are Czech Radio Radiožurnál, Rádio Impuls and radio Frekvence 1. The thesis is divided into theoretical and practical part. In the theoretical part, a taxonomy of the lexical means through a lexical scope. Selected samples of radios' news programs are analyzed in the practical part based on the taxonomy. The main goal of this work is to identify lexical means that have the potential to violate the quality of information in news programs and to determine the frequency of their occurrence and lastly to compare and interpret the subsequent results.

Key words

information quality, lexical scope, symptomaticness, lexical means, spoken journalism, news, news programs, radio stations, Czech Radio, Rádio Impuls, radio Frekvence 1

Obsah

Úvod	8
1 Zpravodajství	12
2 Informační kvalita	14
2.1 Faktor faktičnosti	15
2.2 Faktor nestrannosti	15
2.3 Jazykový rozměr zásad informační kvality	16
3 Aspekt pravdivosti	17
3.1 Kritérium přesnosti vyjádření	17
3.1.1 Nepřesnost pojmenování spojená s obecností obsahu pojmu	17
3.1.2 Nepřesnost pojmenování zobecňující a individualizující	19
3.1.3 Neurčitá pojmenování	20
3.1.4 Nepřesnost zástupných pojmenování	24
3.1.5 Nepřesnost v důsledku chybné volby lexikální jednotky	29
3.2 Kritérium absence hodnocení	29
3.2.1 Hodnotící lexikální jednotky	30
3.2.2 Hodnocení jako důsledek nenáležitého užití lexikální jednotky	31
3.2.3 Hodnotící charakter frazeologismů	31
4 Aspekt informativnosti	33
4.1 Archaismy a historismy	34
4.2 Neologismy	35
4.3 Knižní lexikum	37
4.4 Termíny	38
4.5 Lexikum s územním a sociálním příznakem	39
4.5.1 Lexikum s územním příznakem	39
4.5.2 Lexikum se sociálním příznakem	40
4.6 Zkratky, zkrácená a zkratková slova	40
4.7 Internacionalismy	41
5 Aspekt neutrality	42
5.1. Expresivní lexikální jednotky	43
5.1.1. Inherentní expresivita	44
5.1.2 Adherentní expresivita	45
5.1.3 Kontextová expresivita	46

5.2 Výrazově nápadné aktualizační lexikální jednotky a nenáležitě užitá aktualizační lexikální jednotky	46
5.2.1 Vrstva dle stylového příznaku	46
5.2.2 Vrstva dle časového příznaku	49
5.2.3 Zástupná pojmenování polysémní a frazeologická	50
6 Přehled lexikálních prostředků s potenciálem porušit zásady informační kvality	53
7 Rozhlasové stanice	54
7.1 Český rozhlas Radiožurnál	54
7.2 Rádio Impuls	54
7.3 Rádio Frekvence 1	55
8 Metodika analýzy	56
9 Celkový a průměrný výskyt příznakových jazykových prostředků	58
9.1 Porušení aspektu pravdivosti	58
9.2 Porušení aspektu informativnosti	59
9.3 Porušení aspektu neutrality	61
Závěr	64
Seznam zkratk	66
Seznam použité literatury	67
Seznam tabulek	69

Úvod

Zpravodajství by mělo dodržovat zpravodajskou normu podle zásad informační kvality. Zpravodajský styl je charakterizován jako racionální žurnalistická komunikace. Jeho základní funkce lze vymezit jako funkce informativní a zpravovací. Výběru výrazových prostředků ve zpravodajství je přikládána snaha o nezaujatou a úplnou informaci. Podání těchto výrazových prostředků je neosobní a formulace jsou stručnější než v publicistickém stylu v užším slova smyslu.¹ Žurnalistika se ale v současné době snaží stále o větší komerčnost a přiblížení se ke svým příjemcům. Tato snaha se objevuje i ve zpravodajství, a to na úkor porušení platných zásad informační kvality. Právě tím, do jaké míry je informační kvalita ve zpravodajství dodržována, se zabývá tato bakalářská práce.

V publicistickém stylu je snaha o komerčnost sdělení legitimní. Ve zpravodajském stylu už ale o legitimnosti hovořit nelze. V publicistickém stylu se totiž může objevovat příznakovost, ať už chtěná, kdy autor např. nevědomě vytváří defektní konstrukce a dopouští se stylistických neobratností, či příznakovost nechtěná, kdy autor vědomě používá jinou než informativní funkci jazyka, a to zejména funkci expresivní. Dle Jílka tvoří „expresivita nedílnou součást běžné komunikace, existují ale funkční styly a jejich žánry, které v souladu s normou nepřipouštějí žádnou z forem jazykové expresivity“.² Právě zpravodajská sdělení náleží do této oblasti, projev autora je zde nežádoucí. Zpravodajství je založeno na neutralitě jazykového výrazu, a protože podstata jazykové expresivity spočívá v aktualizaci neutrálních vyjádření, je expresivita ve zpravodajství považována za porušení normy.³

Dodržování zásad informační kvality lze zkoumat ať už v žurnalistice psané, či mluvené. Pro tuto práci byla zvolena mluvená žurnalistika, konkrétně rozhlasová. Jedním z důvodů, proč právě rozhlasová žurnalistika, je vysoká četnost zpráv, které denně rozhlasové stanice produkují. V České republice rádio denně poslouchá 62 % populace.⁴ Cílem je tedy zjistit, zda zpravodajství, produkované k populaci větší než 60 %, dodržuje informační kvalitu.

¹ Čechová a kol. 2008, str. 263

² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 110

³ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 110-111

⁴ Radioprojekt 2019, STEM/MARK – MEDIAN [online] [cit. 2. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/docs/RP_2019_3_4Q_prezentace.pdf

V České republice vysílá celoplošně několik stanic. Pro tuto práci jsou zvoleny tři stanice: Český rozhlas Radiožurnál, rádio Frekvence 1 a Rádio Impuls. Do výběru je zařazena jedna veřejnoprávní stanice a dvě komerční stanice. Tyto konkrétní rozhlasové stanice jsou vybrány z hlediska poslechovosti. Nejposlouchanějším celoplošným rádiem je Rádio Impuls, které denně poslouchá více než jeden milión posluchačů. Na druhé příčce v poslechovosti se nachází Český rozhlas Radiožurnál. Třetí místo v poslechovosti zaujímá stanice Evropa 2, kterou do výběru nezařazujeme. Místo ní je do výběru zahrnuto rádio Frekvence 1, které se nachází na čtvrté příčce, a to z důvodu vysílací délky zpráv, která se prvním dvěma stanicím více přibližuje.⁵ Zprávy na rádiu Frekvence 1, Rádiu Impuls a Českém rozhlasu Radiožurnál mají vysílací délku vždy okolo čtyř minut. Oproti tomu stanice Evropa 2 má vysílací délku zpráv o dvě minuty kratší.

V práci budou analyzovány tři zpravodajské relace vybraných rozhlasových stanic denně, konkrétně v 8, 12 a 18 hodin, po dobu jednoho týdne. Český rozhlas Radiožurnál považuje tyto časy za hlavní zpravodajské relace.⁶ Rádio Impuls ani rádio Frekvence 1 nezmiňují vysílání zpráv ve svém vysílacím programu, ani samostatně v rozhlasových pořadech. Proto byly určeny tyto tři vysílací časy na základě stanice Českého rozhlasu Radiožurnál. Celkem bude analyzováno devět relací denně, tedy šedesát tři zpravodajských relací za týden. Zkoumané vzorky budou zahrnovat celé zpravodajství, tedy všechny žurnalistické úseky, a to veškerý monologický projev moderátorů zpráv, od přivítání posluchačů až po zpravodajství ze sportu, a projev redaktorů z terénu. Dopravní servis a počasí nebudou do vzorků zahrnuty. Taktéž nebudou do vzorků zahrnuty nežurnalistické úseky, tedy výpovědi osob, které doplňují moderátory a redaktory dané zpravodajské relace.

Informační kvalitu ve zpravodajství lze zkoumat ve všech jazykových rovinách, a to v rovině zvukové, morfologické, lexikální, syntaktické či textové. Před stanovením vzorků a vyhotovení analýzy byl vytvořen předvýzkum, ve kterém byly zaznamenány tři zpravodajské relace každé stanice z jednoho náhodně vybraného dne (2. března 2020). V předvýzkumu byly zkoumány jednotlivé jazykové roviny a četnost potenciálu porušení v těchto rovinách.

⁵ Tamtéž.

⁶ O pořadu Hlavní zprávy 2020 – Radiožurnál [online] [cit. 2. 3. 2020]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/hlavni-zpravy-5997759/o-poradu>

Na základě předvýzkumu bylo zjištěno, že informační kvalita ve zpravodajských relacích rozhlasových stanic může být porušena z hlediska každé jazykové roviny, v každé z nich bylo totiž zaznamenáno porušení. Nejvíce porušení bylo zaznamenáno u lexikální roviny a dále také, v menší míře než u roviny lexikální, u roviny zvukové a morfologické. Porušení u roviny zvukové se např. týkalo především rychlé či pomalé řeči tempa. Porušení u těchto dvou rovin bylo v komparaci s lexikální rovinou minimální. Proto, a to i vzhledem k tomu, že morfologická i zvuková rovina s lexikální rovinou souvisí (morfologická v oblasti slovtvorby a zvuková u libozvučnosti a nelibozvučnosti v případě onomatopoií), se práce zabývá problematikou porušení jen z hlediska lexikální roviny.

Dále bylo v předvýzkumu zjištěno, že zpravodajské relace jednotlivých rozhlasových stanic nemají stejnou vysílací délku. Český rozhlas Radiožurnál má stopáž zpráv nejdelší, následuje Rádio Impuls a nejkratší zpravodajskou relaci vysílá rádio Frekvence 1. Zprávy ve 12 a 18 hodin jsou u každé stanice přibližně o jednu až dvě minuty delší. Z poslechu bylo také zaznamenáno, že nejvíce vstupů reportérů z terénu má právě Radiožurnál a nejméně Frekvence 1. Tím se vysvětluje časový rozdíl jednotlivých rozhlasových stanic. Z důvodu časového rozdílu bude přepočítán průměrný výskyt lexika porušujícího informační kvalitu na jednu minutu projevu každé stanice.

Hlavním cílem předkládané práce je identifikovat jazykové výrazové prostředky, které mají potenciál porušit informační kvalitu ve zpravodajství a zjistit četnost jejich výskytu ve zpravodajských relacích uvedených rozhlasových stanic. K dosažení hlavního cíle je nutné si stanovit několik dílčích cílů. Na základě kompilace bude tvořena a vymezena taxonomie příznakových jazykových prostředků lexikální roviny. Pomocí taxonomie bude dále vymezeno, jaké konkrétní typy porušení se ve zpravodajských relacích vyskytují. Dále bude zjištěno a identifikováno, která z rozhlasových stanic vykazuje největší potenciál porušení informační kvality.

Práce bude rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části budou na základě kompilace odborné literatury vymezeny hlavní pojmy, jako je zpravodajství, mluvená žurnalistika, informační kvalita a její dílčí aspekty. Taxonomie příznakových jazykových prostředků lexikální roviny bude tvořena z publikace *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství* (JÍLEK – BEDNAŘÍKOVÁ 2015), kde byla standardizována. Dále budou uvedeny dílčí kategorie typů potenciálního porušení informační kvality. U každého typu porušení budou uvedeny tři

příklady z výsledků lexikální analýzy, z každé rozhlasové stanice jeden. Pokud se u některé rozhlasové stanice daný typ porušení neobjeví, bude doplněn příkladem z odborné literatury.

V praktické části budou nejprve popsány jednotlivé rozhlasové stanice. Dále bude uvedena konkrétní metodika analýzy zpravodajských relací. Výsledky lexikální analýzy, dle které budou identifikovány jazykové výrazové prostředky s potenciálem porušit informační kvalitu, budou kvantifikovány. Dílčí typy porušení jednotlivých rozhlasových stanic budou uvedeny v tabulkách. Dále bude použita metoda komparace rozhlasových stanic a bude uvedeno, která stanice nejvíce dodržuje či porušuje informační kvalitu ve zpravodajství. V závěru práce budou všechny poznatky shrnuty a interpretovány.

1 Zpravodajství

Zpravodajská oblast, společně s publicistickou oblastí v užším slova smyslu a beletrizující (syžetovou) oblastí, tvoří hlavní členění publicistického funkčního stylu.⁷

„Zpravodajské texty představují masmediální komunikaci podávající sdělení o nových a aktuálních jevech a událostech.“⁸ Komunikáty, které spadají do dílčí oblasti zpravodajské, by měly plnit nejen informativní/zpravovací funkci, ale částečně i odborně sdělnou funkci. Pro zpravodajský styl je charakteristická nocialita výrazových prostředků. Výběr výrazových prostředků by měl být ve zpravodajském stylu provázen snahou o objektivní, a tedy nezaujatou, nezkreslenou a úplnou informaci.⁹

Pro příjemce je zpravodajství hlavním, mnohdy jediným zdrojem informací o aktuálním dění ve společnosti. Někteří příjemci akceptují zpravodajství tak, jak je jim nabízeno, považují je za čistě informativní, pravdivé, objektivní a vyvážené. Na základě informací, které se jim dostávají, si dále vytvářejí vlastní názory a jednají.¹⁰ Proto je požadavek společensky zodpovědného jednání velmi důležitý právě ve zpravodajské informativní činnosti a „zpravodajská produkce je tak nejvíce normovanou částí žurnalistické produkce“.¹¹

Skutečná podoba zpravodajství se však mnohdy liší. Novináři využívají uvědomělé stereotypnosti výrazových prostředků, do zpravodajství ve velké míře pronikají publicismy, přejatá slova, zvláště anglicismy,¹² či termíny, které nejsou pro příjemce dostatečně vysvětleny.

V mluvené žurnalistice vystupuje do popředí bezprostřednost podání, novináři chtějí na posluchače zapůsobit a oficiálnost komunikace se vytrácí. Jazykovým kódem mluvené rozhlasové a televizní žurnalistiky, která je považována za oficiální celospolečenskou komunikaci, by měla být spisovná čeština. Ve sděleních však dochází k aktualizaci nespisovnými prostředky, zejména prostředky obecné češtiny. Mluvená žurnalistika se také

⁷ Jílek 2009, s. 53

⁸ Minářová 2011, s. 172

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 11-12

¹¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 12

¹² Minářová 2011, s. 173

vyznačuje prolínáním výrazových prostředků různých stylových sfér. Ve velké míře jsou zastoupeny hovorové prostředky.¹³

Mluvená žurnalistika, konkrétně její styl, se na jednu stranu přiklání k formulační automatizaci, modelovosti vyjádření, ale k ozvláštňení se používá nová obraznost, dochází k aktivizaci. Mluvená publicistika se neubrání současným jazykovým klišé, které pronikají z oficiálních psaných publicistických projevů.¹⁴

Kritéria, jež by zpravodajství mělo dodržovat, formuluje normativní teorie médií. V jejím rámci vytváří kvalitativní standardy zpravodajské produkce koncept zásad informační kvality.¹⁵

¹³ Minářová 2011, str. 178-179

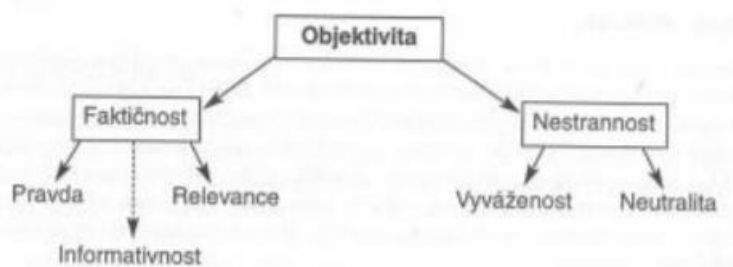
¹⁴ Minářová 2011, str. 179-180, 183

¹⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 12

2 Informační kvalita

Hlavním zdrojem pravidel zpravodajské oblasti a její charakteristiky, a také zdrojem pravidel a standardů, které uplatňuje lingvistika, je informativní funkce sdělení. Z té pro zpravodajské sdělení vyplývá několik požadavků. Jsou jimi maximální objektivita, dokumentárnost a vyloučení jakýchkoliv formativních prvků, subjektivity. Objektivita představuje hlavní pojem ve vztahu ke kvalitě poskytovaných informací. Dodržování objektivity má v rámci normativních interakcí médií vysoké postavení, umožňuje totiž nejen přímé informování společnosti o událostech, ale i kontakt např. mezi státními úředníky a příjemci bez zásahů třetích osob.¹⁶

Právě s pojmem objektivita zpravodajství a jejím výkladem pracuje koncept informační kvality Jörgena Westerståhla. Informační kvalitu, tedy objektivitu, vymezují dva faktory – faktičnost a nestrannost.¹⁷

Westerståhlova kritéria objektivity (McQuail 2009, s. 212)

Koncept zásad informační kvality nahlíží na produkci zpravodajských sdělení jako celek. Zásady informační kvality se nevztahují jen k jazykovému ztvárnění zpravodajských sdělení, ale týkají se všech aspektů produkce sdělení, tedy typem a hodnotou informací, které jsou předávány (ať už verbálně, obrazově či zvukově), dále zdroji informací a jejich užití a označení a celkovou prací s informacemi (řazením jejich důležitosti).¹⁸

¹⁶ Jílek 2009, str. 57-58

¹⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 12-13

¹⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 13

2.1 Faktor faktičnosti

Naplnění faktoru faktičnosti podmiňují tři aspekty. Prvním z nich je aspekt pravdivosti. Pravdivosti lze dosáhnout, je-li zpráva přesná, úplná a žurnalista do ní nezahrnuje (v rámci autorských úseků) osobní komentáře, nehodnotí událost, o které informuje, a nevyvozuje závěry.¹⁹ Případné komentáře by měly být od zbývajících textu zřetelně odděleny.²⁰

Druhým aspektem pro naplnění faktoru faktičnosti je relevance. Ta se vztahuje k výběru informace do sdělení. Kritériem výběru je důležitost pro příjemce a společnost.²¹ Relevance je vnitřní a vnější. Vnitřní se týká práce s informacemi na úrovni sdělení a vnější s informacemi na úrovni celého média. S typy relevance souvisí proporcionalita, tedy prostor věnovaný události jako celek (vnější relevance) a prostor věnovaný jednotlivým aspektům události (vnitřní relevance).²² S aspektem relevance souvisí i aktuálnost, a to jak z pohledu času, tak také ve vztahu k osobám a místům.²³

Třetím aspektem pro naplnění faktoru faktičnosti je informativnost. Informativnost má základní význam pro pochopení dobrého informačního jednání, jedná se o kvalitu informačního obsahu.²⁴ Podstatou informativnosti je požadavek na zpracování sdělení, které příjemce snadno zachytí, porozumí mu a pochopí jej. Jedná se o srozumitelnost zpravodajského sdělení.²⁵

2.2 Faktor nestrannosti

Naplnění faktoru faktičnosti podmiňují dva aspekty. Prvním z nich je vyváženost. Autor by měl ve sdělení uvést – pokud existují – protichůdné názory, verze či pohledy na skutečnost, o které informuje, ve formě citací či parafrází.²⁶ Protichůdným názorům či pohledům by měl být dán ve sdělení stejný čas, prostor či důraz.²⁷

Druhým aspektem pro naplnění faktoru nestrannosti je neutralita. Neutralita vyžaduje v jazykové oblasti vyloučení implicitní subjektivity, dále nocialitu a užívání

¹⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 13

²⁰ Jílek 2009, str. 58

²¹ Jílek 2009, str. 59

²² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 13

²³ Jílek 2009, str. 59

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 13

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Jílek 2009, str. 59

spisovných a neutrálních prostředků všech rovin jazyka.²⁸ „V širokém chápání lze za porušení neutrality považovat, přistoupí-li autor k jakémukoliv subjektivnímu explicitnímu či implicitnímu hodnocení skutečnosti, vyjádření názoru či vyvozování závěrů na základě usouvztažnění faktů,“²⁹ Tím může být současně porušen aspekt pravdivosti.³⁰

2.3 Jazykový rozměr zásad informační kvality

Vzhledem k tomu, že „základem zpravodajských sdělení je převod informací do jazykového znakového systému, ostatní znakové systémy lze považovat za doprovodné, je důsledná aplikace kvalitativních kritérií zásad informační kvality na volbu výrazových prostředků všech rovin jazyka z pohledu vhodnosti jejich užití ve zpravodajství logická“.³¹

Koncept zásad informační kvality se v případě jazykových prostředků vnitřní lingvistiky, tedy zvukové, morfologické, lexikální a syntaktické roviny, týká pouze žurnalistických autorských úseků. V případě textové roviny se koncept týká výpovědí jiných osob, které jsou do sdělení přidávány formou citací v podobě objektivizačních textových komponentů.³²

Je nutno upozornit na to, že ne všechny aspekty informační kvality, či jejich dílčí kritéria, se týkají lexikálních jazykových prostředků. Z faktoru faktičnosti se k lexikálním jednotkám vztahuje aspekt informativnosti a z aspektu pravdivosti konkrétně jen kritéria přesnosti a absence hodnocení. Kritérium úplnosti se k lexikálním jednotkám nevztahuje, stejně tak aspekt relevance, a to z toho důvodu, že jazykového ztvárnění se dotýká okrajově pouze vnitřní relevance v oblasti kompozice textu. Z faktoru nestrannosti se k lexikálním jednotkám vztahuje aspekt neutrality, aspekt vyváženosti nikoliv. Úplnost, relevance a vyváženost se totiž netýkají samotných jazykových prostředků, ale celkové kompozice sdělení.³³

Pokud v teoretické části mluvíme o porušení aspektu či dílčího kritéria informační kvality, jedná se vždy o porušení potenciální. Je také nutno zmínit, že jedna lexikální jednotka může současně porušit více aspektů informační kvality.

²⁸ Jílek 2009, str. 59-60

²⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 13

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž.

³² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 14

³³ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 14, 35

3 Aspekt pravdivosti

Pravdivost je jedním z aspektů pro naplnění faktičnosti.

3.1 Kritérium přesnosti vyjádření

Z pohledu přesnosti vyjádření je pro autora zpravodajského sdělení, který chce naplnit cíl informovat, nezbytné, aby k označení faktů, které se k události vztahují, „používal přesné, konkrétní a určité pojmenovací jednotky“.³⁴ Lexikální jednotky by tedy měl autor sdělení volit tak, aby jednotlivé sémý, které naplňují obsah jejich pojmu, byly souvztažné s jednotlivými podstatnými a určujícími znaky pojmenované skutečnosti.³⁵ Lexikální jednotky, které fakta neoznačují přesně, konkrétně a určitě, jsou označeny za vágní. Charakteristickým rysem je neostrost a nevýraznost obsahu pojmu.³⁶

Nepřesnost vyjádření je v publikaci *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*³⁷ rozdělena velmi podrobně do dílčích kategorií. Pro potřeby bakalářské práce budeme sledovat a pro analýzu využívat pouze základní kategorii lexikálních jednotek nepřesných jako celek.

3.1.1 Nepřesnost pojmenování spojená s obecností obsahu pojmu

Přesné jednotky jsou ty, které jsou konkrétní, označují skutečnost přímo. Opozitní skupinou k pojmenovacím jednotkám konkrétním jsou jednotky s obecným či zobecněným obsahem pojmu. Pokud obsah pojmu naplňuje větší množství jednotlivých sémů, je pojem konkrétnější a přesnější. Pokud naopak obsah pojmu naplňuje menší počet jednotlivých sémů, je pojem obecnější a nepřesný.³⁸ „Charakteristickým rysem obecných a zobecněných pojmů je rozšíření jejich kontextové použitelnosti, kolokability. Platí, že čím větší je kontextová použitelnost pojmů, tím více jsou neostré, vágní.“³⁹

Pojmenovací jednotky s obecným, neostrým obsahem pojmu jsou abstraktní pojmenovací jednotky označující vlastnost (např. *malebný, mladý, starý*), vztah (např. *hodnota, krása, prostor*) a stav (např. *hněv, láska, zamilovanost*). Do této skupiny patří i polysémnní zástupné pojmenovací jednotky, které vznikly přenosem abstraktního pojmenování na další abstraktní denotát (např. *mladý* → *mládí*) a dále jednotky, které

³⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 37

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Karlík, Nekula, Plesková 2002, str. 521

³⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015

³⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 37

³⁹ Tamtéž.

vznikly přenosem z konkrétních pojmenování (např. *metafora pomněnková barva* či *přirovnání oči jako pomněnka*).⁴⁰

Příklady:

Frekvence 1 (29. března, 12:00)

„Citlivější lidi zvládají změnu špatně.“

Dalším dílčím typem nepřesnosti pojmenování jsou pojmenovací jednotky se zobecněným obsahem pojmu. V publicistickém stylu musí autoři mnohdy pojmenovávat komplexní, složité a abstraktní jevy a souvislosti, čemuž „odpovídá užití lexikálních jednotek terminologických“.⁴¹ Termíny jsou ze své podstaty přesné, jednoznačné, úplné a vyhovují požadavku přesnosti, jsou totiž součástí terminologických systémů daných vědních oblastí.⁴² „V odborných pojmenovacích systémech podléhají definičnímu vymezení, jejich definiční rámce jsou komplexní, užívají dalších terminologických pojmů.“⁴³ To, že se termíny vyznačují komplexním definičním rámcem, reprezentuje rozsáhlé portfolio sémů, které odrážejí jednotlivé znaky termínu.⁴⁴

Pro užití terminologických jednotek, ať ve zpravodajství či publicistice v užším slova smyslu (primární oblast výskytu termínů), platí zásada, že by „měly být užívány v nezbytné míře, ve zpravodajství pak minimálně, navíc vždy s odpovídajícím vymezením obsahu pojmu“.⁴⁵ (viz dále kap. 6 Aspekt informativnosti – 6.4 Termíny).

Pokud autor sdělení lexikální jednotku užije bez vymezení, jedná se o zobecnělý pojem s redukovaným portfoliem sémů, které naplňují obsah pojmu. Obsah pojmu se pak používá v intencích základního slovníkového vymezení jeho významu.⁴⁶ „Takto použitá jednotka je nejen nekonkrétní, vágní a ve zpravodajském textu porušuje přesnost označení, dokonce ale může mít charakter hodnotící, persvazivní.“⁴⁷

Příkladem může být lexikální jednotka *demokracie*. K terminologickému vymezení této jednotky je využito základního definičního rámce, obsah pojmu je důsledně

⁴⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 38

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

konkretizován a je přesný. V neterminologickém užití jednotky *demokracie* je obsah pojmu redukován, je vymezen omezeným portfoliem sémů, ten je zřejmý z minimální charakteristiky slovníkového výkladu jednotky: 1. (ve státě) princip nadvlády většiny menšiny, vláda lidu; stát založený na tomto principu, 2. způsob vedení a práce, při kterém je zaručena účast a vliv celého kolektivu, 3. sociální d. politická strana mezinárodního dělnického hnutí, která se přetvořila v reformistickou, oportunistickou stranu^{48, 49}

V neterminologickém užití jednotky *demokracie*, se „pojem v důsledku redukce struktury sémů stává obecným, přesněji je zobecněný“.⁵⁰ Pokud se tyto jednotky stanou v rámci slovo tvorby základovým slovem pro další novou neterminologickou lexikální jednotku, dochází pak k přenosu zobecněného obsahu pojmu (např. *ne-, proti- demokratický, ne-, proti- demokratičnost, demokratizovat*).⁵¹

U terminologických jednotek může také, „v kontextovém užití a ve vazbě na sdělný záměr původce sdělení“⁵² dojít k „účelové redukci sémů, zúžení obsahu původního komplexního pojmu, ale rovněž již zobecnělého pojmu a k pragmaticky podmíněnému situačnímu užití pouze jejich části (některého sému jako dominantního)“.⁵³ Na základě posunu pojmového významu lexikální jednotky tak vznikne významový odstín. Konkretizovaná jednotka se značí nepřesností a hodnotícím, persvazivním charakterem.⁵⁴ Jako příklad lze uvést spojení *nedemokratické praktiky*. Toto spojení bylo použito v článku „*Praha přejmenuje náměstí před ruskou ambasádou po zavražděném Borisi Němcovovi*“⁵⁵. U spojení došlo k manipulativnímu posunu pojmového významu jednotky *demokracie*.⁵⁶

3.1.2 Nepřesnost pojmenování zobecňující a individualizující

„Lexikální jednotky mohou mít charakter nekonkrétních zobecňujících pojmenování.“⁵⁷ Ale i jednotky s konkrétním obsahem pojmu mohou být užity v zobecňujících

⁴⁸ Slovník spisovného jazyka českého [online]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledat=Hledat&heslo=demokracie&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=n>
o

⁴⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 38-39

⁵⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 39

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Praha přejmenuje náměstí před ruskou ambasádou po zavražděném Borisi Němcovovi [online]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/praha/praha-bude-mit-namesti-borise-nemcova-ruska-ambasada/r~32f22a3649b811ea926e0cc47ab5f122/>

⁵⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 39-40

⁵⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 40

platnosti. Užití zobecňujících pojmenování či konkrétních pojmenování ve zobecňující platnosti je ve zpravodajských sděleních považováno za příznakové.⁵⁸

O tom, zda je lexikální jednotka užitá v jedinečné platnosti, nebo ve zobecňující platnosti, rozhoduje bezprostřední kontext neboli propoziční určenost pojmového významu. Bezprostřední kontext lze chápat jako akt propoziční, jehož cílem je identifikovat, zda je lexikální jednotka užitá v platnosti zobecňující, nebo platnosti individualizující.⁵⁹

Jako příklad lexikální jednotky užitá v individualizující platnosti, označující jedince či několik jedinců, lze uvést slovo *poslanec* ve formulacích „*je poslancem*“, „*poslanci projednali návrh zákona*“.⁶⁰ Ve zobecňující platnosti, vztahující se ke třídě jedinců, je pak slovo *poslanec* užitá ve formulacích „*poslanec by měl respektovat zájmy svého voliče*“, kde i slovo *volič* je užitá ve zobecňující platnosti.⁶¹ Dalším příkladem lexikální jednotky užitá v zobecňující platnosti lze uvést slovo *cvokaři* ve formulaci „*cvokaři mají náročné povolání*“. V individualizující platnosti by pak slovo *cvokaři* mohlo být užitá ve formulaci „*vyšetřovali mě cvokaři*“.⁶²

Příklady:

Impuls (24. března, 12:00)

„**Justice** v obecné rovině **připustila** možnost použít přezdívku v rámci oprávněné kritiky.“

Ve zbývajících analyzovaných rozhlasových stanicích nebyl tento typ nepřesnosti nalezen. Další příklady jsou uvedeny výše.

3.1.3 Neurčitá pojmenování

„Pojmenovací jednotky označující jednotlivosti mají charakter určitý (mají určitý pojmový význam), nebo neurčitý (mají neurčitý pojmový význam).“⁶³ Neurčitá pojmenování se značí vágností, porušují přesnost označení a jejich užití je ve zpravodajství považováno za příznakové. Rozlišujeme neurčitost inherentní a neurčitost adherentní.⁶⁴

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 40-41

⁶⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 41

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

Dále lze v rámci neurčitosti rozlišovat její dílčí typ, a to neurčitost kvalitativní, kdy se jedná o tzv. znekonkrétnění, tedy z konkrétních označení živých bytostí, předmětů, míst, dějů, vlastností a vztahů se stávají nekonkrétní označení⁶⁵, a neurčitost kvantitativní, „která se týká nekonkrétního, vágního označení potenciálně většího, vyššího či menšího, nižšího či přibližně stejného množství, velikosti, rozsahu a míry živých bytostí, předmětů, míst, dějů, vlastností a vztahů“.⁶⁶

3.1.3.1 Adherentní neurčitost

Adherentní neurčitost „vyplývá z bezprostředního kontextu, propoziční určenosti pojmového významu“.⁶⁷ Jako příklad kvalitativního adherentního neurčitého pojmenování lze v rámci bezprostředního kontextu uvést formulaci „*v okolí se pohyboval policista/pes*“. V tomto případě je myšlen nějaký, neurčitý, blíže neidentifikovaný policista či pes.⁶⁸ Dalším případem může být „schematizované užití činitelských či konatelských podstatných jmen k uvození parafráze, přičemž tato podstatná jména představují pojmenování v individualizující platnosti“.⁶⁹ Jako příklad lze uvést průnik vyjádření jednotlivců ve formulaci „*Podle názoru ekonomů/lékařů/odborníků dojde k...*“.⁷⁰

Jako příklad kvantitativního adherentního neurčitého pojmenování lze v rámci bezprostředního kontextu uvést formulaci: „*V letošním roce bylo na úřadech práce registrováno k 1. lednu méně/více nezaměstnaných než v loňském roce.*“⁷¹ V tomto případě obsahují příslovce „sém neurčitého množství, velikosti, rozsahu a míry a mají současně hodnotící charakter, neodrážejí podstatné věcné a určující znaky pojmenované skutečnosti“.⁷²

Příklady:

Radiožurnál (25. března, 8:00)

„Epidemiologové ale před takovým nápadem varují.“

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 42

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 42-43

Impuls (24. března, 18:00)

„Ke konci března **očekávají odborníci** 3 000 infikovaných.“

Frekvence 1 (25. března, 8:00)

„**Hygienici** dokonce **mluví** o zázraku.“

3.1.3.2 Inherentní neurčitost

Inherentní neurčitost je „přímá, není vázaná na bezprostřední kontext“.⁷³ Mezi prostředky inherentního kvalitativního pojmenování náleží např. přídavná jména s neurčitým pojmovým významem (např. jistý, libovolný), neurčitá zájmena (např. kdosi, kdokoli(v), někdo), neurčitá příslovce (např. jaksí, jakkoli, kdesi, nějak, někde), modální částice (např. asi, možná, nejspíš, pravděpodobně, snad) či zástupná frazeologická pojmenování (např. chodil sem tam).⁷⁴

Mezi prostředky inherentního kvantitativního pojmenování náleží např. podstatná jména neurčitě označující množství (např. skupina(y), dav(y), přídavná jména obsahující měrové hodnocení (např. dlouhý, krátký, přibližný), neurčitá zájmena (např. málokdo, každý), určité číslovky vyjadřující přibližnost (např. desítky, stovky, tisíce) či příslovce míry a příslovce v pozici číslovek (např. asi, až, bezmála, doslova, jen, hodně, kolem, málo, mnoho).⁷⁵

„Žurnalista v důsledku nedostatku informací, ve snaze vyjádřit se ekonomicky, ale také pokud považuje označení pro sdělení za nadbytečné, volí inherentně neurčité pojmenování (kvalitativní či kvalitativní).“⁷⁶ Tato označení označuje J. V. Bečka za úmyslné, v některých případech užívá označení vytčená neurčitost.⁷⁷ V tomto případě se jedná o porušení pravdivosti, a to z toho důvodu, že autor sdělení nesděljuje příjemci přesnou a pravdivou informaci, která se např. týká počtu zúčastněných osob na akci, přesného údaje dat z provedeného výzkumu nebo poukazování na člověka, u kterého neuvede přesné jméno, ale jen jeho povolání či funkci.

⁷³ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 41

⁷⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 43

⁷⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 43-44

⁷⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 43

⁷⁷ Bečka 1992, str. 98-99

Příklady:

Radiožurnál (23. března, 12:00)

„Strážníci od rána zkontrolovali **stovky lidí** v centru města.“

Impuls (25. března, 8:00)

„Jejich podíl mezi nakaženými je **asi 17 procent**, ve Španělsku je to **asi 50 procent**.“

Frekvence 1 (26. března, 12:00)

„Cena je **kolem 25 korun** za litr.“

3.1.3.3 Situačně podmíněná neurčitost

Dalším dílčím specifickým typem neurčitosti pojmenování je neurčitost situační, která „vyplývá z užití situačně (široce kontextového) nevhodného hyperonymního pojmenování“. ⁷⁸ Situačně podmíněná neurčitost nastává tehdy, „pokud původce sdělení zvolí sice určitou pojmenovací jednotku monosémní či polysémní, která je ovšem v rámci komplexního sémantického pole pro danou výpovědní situaci nevhodná, hyperonymní, nadřazená“. ⁷⁹ Autor sdělení použije tedy pojmenovací jednotku obecnější, přičemž by měl použít jednotku konkrétnější. Pojmenování skutečnosti je tedy z hlediska formálnosti správné, ale nedostatečně konkrétní, má tedy potenciál porušit pravdivost. ⁸⁰

Typickým příkladem tohoto typu neurčitosti jsou „frekventované, v publicistickém užití lexikalizované zástupné polysémní pojmenovací jednotky, které nahrazují konkrétní označení osob či kolektivních orgánů“. ⁸¹ Tyto jednotky „jsou ve své podstatě nadřazené konkrétním pojmenovacím jednotkám v rámci vertikální struktury sémantického pole“. ⁸² Jako příklad lze uvést slovo *Hrad* ve formulaci „*Hrad vyjádřil nesouhlas*“ nebo označení orgánů institucí (např. „*rozhodlo ministerstvo*“). ⁸³

⁷⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 41

⁷⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 46

⁸⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 46

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

Příklady:

Radiožurnál (23. března, 8:00)

„**Karlovarský kraj začíná rozdělávat** respirátory a roušky, které do Česka přiletěly z Číny.“

Impuls (26. března, 18:00)

„**Santa Monica začala udělovat pokuty** za porušení karantény.“

Frekvence 1 (25. března, 8:00)

„**Ministerstvo zdravotnictví změnilo** seznam rizikových zemí.“

3.1.4 Nepřesnost zástupných pojmenování

Mezi zástupná pojmenování patří jednotky motivované částečnou shodou vnějších znaků, tedy metafory, dále idiomy, frazeologismy a lexikalizovaná i nelexikalizovaná přirovnání. Dále se jedná o jednotky motivované částečnou vnitřní souvislostí znaků, tedy metonymie.⁸⁴

Problematické je určení příslušnosti některých vyčleňovaných tropů, kde jde z pohledu lexikologie o hraniční jevy. Jedná se o eufemismy, dysfemismy, ironii a antiironii.

⁸⁵ Tato práce se těmito tropy dále nezabývá.

Z principu zástupnosti pojmenování „vyplývá potenciál přibližnosti, nepřesnosti a vágnosti pojmenování reality při užití zástupné pojmenovací jednotky ve sdělení“.⁸⁶ Nepřesnost nelze vyvodit z pouhého faktu, že se jedná o zástupnou jednotku. O tom, zda je pojmenování přesné, či nepřesné, „rozhoduje, zda má zástupná jednotka pouze jeden jednoznačný pojmový význam“.⁸⁷ Pokud ano, a současně se jedná o konkrétní určité označení, je pojmenování přesné.⁸⁸ K identifikaci obecných, tedy nekonkrétních zástupných pojmenovacích jednotek je „využito konfrontace se synonymními přímými pojmenovacími jednotkami, případně s metajazykovým opisem.“⁸⁹ Právě synonymita a metajazykový opis jsou důležité pro identifikaci porušení přesnosti.⁹⁰

⁸⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 47

⁸⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 48

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

„Pokud má zástupná pojmenovací jednotka ve vztahu k lexikální jednotce, která umožňuje přímé konkrétní označení reality, charakter neideografického synonyma⁹¹, má tato jednotka charakter přesného označení skutečnosti.“⁹² V případě, že synonymní přímá pojmenovací jednotka neexistuje, využívá se metajazykový opis. Charakter přesného označení má pak jednotka tehdy, když z metajazykového opisu obsahu pojmu vyplývá schopnost označit pouze jednu skutečnost.⁹³

„Zástupné pojmenovací jednotky mohou být nepřesné v důsledku posunu či rozšíření pojmového významu.“⁹⁴ Tyto jednotky se vyznačují potenciálním pojmovým obsahem, mohou být použity k označení sice relativně blízkých skutečností, které jsou ale současně neidentické, různé. Jedná se o variety pojmového odstínu, přesněji významové odstíny, jež jsou pak přítomny ve výpovědi.⁹⁵ „Zástupnou jednotku s významovými odstíny lze identifikovat na základě konfrontace obsahů pojmů dvou a více ideografických synonym, jež je možné v dané výpovědi využít jako náhradu zástupné pojmenovací jednotky, a dvou a více metajazykových opisů pojmů sice relativně blízkých, ovšem neidentických, jež vyplývají z užití zástupné jednotky.“⁹⁶

3.1.4.1 Nepřesnost uzuálních zástupných pojmenování

Uzuální pojmenování jsou taková pojmenování, která se pevně ustálila v systému jazyka, jsou pevná a lexikalizovaná.⁹⁷

3.1.4.1.1 Polysémní jednotky

Do polysémních jednotek řadíme metaforu, v souvislosti s ní jsou vyčleňovány specifické tropy, a to personifikace, synestézie a hyperbola. Tyto tropy nebudou v analýze sledovány samostatně, budou brány jako součást metafory. Dále do polysémních jednotek řadíme metonymii. Její součástí je uváděna synekdocha, která rovněž nebude v analýze sledována samostatně, bude brána jako součást metonymie.

⁹¹ Idiografické synonymum = synonymum lišící se v denotaci a současně distribuci (různá kontextová užití). Jílek 2015, str. 48

⁹² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 48

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 49

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Jílek 2005, str.45

Za nepřesné polysémní jednotky v důsledku přítomnosti významových odstínů lze považovat např. metafory *donchuán* (synonyma svůdce, záletník) či *pávice* (synonyma pyšná, hrdá, elegantní).⁹⁸

Příklady:

Radiožurnál (29. března, 18:00)

„Do **ostrého sporu** kvůli distribuci ochranných pomůcek do zařízení pro seniory se na Twitteru dostali ministři vnitra Jan Hamáček z ČSSD a zdravotnictví Adam Vojtěch za ANO.“

Frekvence 1 (29. března, 8:00)

„Ředitelka domova pro seniory napsala **ostrý** otevřený **dopis**.“

Ve zbývající analyzované rozhlasové stanici nebyly polysémní jednotky nalezeny. Další příklady jsou uvedeny výše.

3.1.4.1.2 Frazeologismy

„Ustálenost je základní podmínkou frazeologismů a projevuje se nezaměnitelností jejich slovního obsazení.“⁹⁹ To znamená, že význam frazeologismů nelze vyvodit z významu jeho jednotlivých složek. Slova totiž ztrácejí svůj původní význam, nabývají nového významu. Jílek rozlišuje frazémy větné, nevětné a přechodné mezi větnými a nevětnými.¹⁰⁰

Frazeologismy, které „mají formální podobu hotové promluvy větné či nadvětné a nemají pojmový význam konkrétní a nepředstavují synonymní alternativu k označení jedinečné skutečnosti,“¹⁰¹ jsou specifickou skupinou zástupných pojmenovacích jednotek, která je obecným pojmenováním blízká. Mají potenciál porušit kritérium přesnosti, představují zobecnění skutečnosti.¹⁰²

Frazémy větné se mohou ve sděleních vyskytovat v podobě jedné věty či souvětí. Do větných frazémů náleží pořekadla, přísloví, pranostiky a okřídlená slova. Rčení představují přechodový typ mezi frazémy větnými a nevětnými.¹⁰³ Nepřesnost zobecňujících pojmenovacích jednotek lze uvést například na pořekadle „*nepásli jsme spolu krávy*“,

⁹⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 52

⁹⁹ Jílek 2005, str. 74

¹⁰⁰ Jílek 2005, str. 74

¹⁰¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 50

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Jílek 2005, str. 74

pranostice „*Lucie noci upije*“, okřídleném spojení „*kostky jsou vrženy*“ či rčení „*zdání klame*“.¹⁰⁴

Dalším příkladem nepřesnosti zástupných pojmenovacích jednotek je nepřesnost v důsledku přítomnosti významového odstínu. Jedná se zejména o nevětné frazeologismy, které je nutné konfrontovat se synonymním označením.¹⁰⁵ „Charakter nevětných frazémů mají rovněž ustálená přirovnání.“¹⁰⁶ Jako příklad lze uvést frazeologismus „*být jako vosk*“, který existuje jak v pojmovém významu materiálním (být měkký), tak v pojmovém významu týkajícím se člověka (být poddajný). Oba základní významy lze od sebe jednoznačně odlišit.¹⁰⁷ Jako další příklad lze uvést např. frazeologismus „*kouká jak zjara*“ (synonyma překvapeně, ustrašeně, vyděšeně).¹⁰⁸

K určení frazémů a zároveň idiomů byl užit Slovník české frazeologie a idiomatiky SČFI.

Příklady:

Radiožurnál (25. března, 8:00)

„**Střechu nad hlavou je potřeba zařídit** asi pro tisícovku lidí.“

Impuls (25. března, 8:00)

„Polský prezident vyzval krajany, aby se **podívali pravdě do očí**.“

Frekvence 1 (25. března, 12:00)

„Pandemie **dělá vrásky** i meteorologům.“

3.1.4.1.3 Idiomy

„Od frazeologismů bývají oddělovány jednotky, v nichž se objevují tzv. monokolokabilní prvky, tedy takové, které se mimo tato spojení nevyskytují.“¹⁰⁹ Jedná se o různé reliktní tvary slov a slova, která se v běžné slovní zásobě nevyskytují (např. *ani vidu ani slechu, myši mají pré, na jedno brdo*).¹¹⁰

¹⁰⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 51

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Jílek 2005, str. 74

¹⁰⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 51

¹⁰⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 52

¹⁰⁹ Jílek 2005, str. 75

¹¹⁰ Jílek 2005, str. 75

V analyzovaných rozhlasových stanicích nebyly idiomy nalezeny. Příklady jsou uvedeny výše.

3.1.4.1.4 Přirovnání

Přirovnání funguje podobně jako metafora na vztahu podobnosti. Ustálená přirovnání mají charakter nevětných frazémů (viz výše).

Příklady:

Frekvence 1 (28. března, 18:00)

„Ukázalo se, že babička **má náтуру jako ze železa**.“

Ve zbývajících analyzovaných rozhlasových stanicích nebyla přirovnání nalezena. Další příklady jsou uvedeny výše.

3.1.4.2 Nepřesnost nelexikalizovaných zástupných pojmenování

V případě nelexikalizovaných zástupných pojmenování se jedná o příležitostná pojmenování, která se obvykle nezačlení do lexikálního systému.¹¹¹ „Jejich užití je jednorázové, případně opakované, ovšem časově omezené.“¹¹² Příčinou nepřesnosti je „neohraňčenost, neustálenost, vágnost obsahu pojmu ve vědomí uživatelů jazyka“.¹¹³ Odlišnosti v obsahu pojmu se „projevují na straně příjemce v různosti interpretace výpovědí, které tyto jednotky obsahují“.¹¹⁴

Jako příklad polysémní jednotky nelexikalizované lze uvést např. okazionální metaforu *odklonit* (ve smyslu odklonit peníze)¹¹⁵ a okazionální metonymii *čunkovat* (základem slova je příjmení politika Jiřího Čunka).¹¹⁶

I frazeologismus, jehož základním znakem je ustálenost (viz výše), může autor aktualizovat, a tím potenciálně porušit kritérium přesnosti. Jako příklad lze uvést nelexikalizované přirovnání „*dřel jako magor*“ (pracoval mnoho/příliš mnoho/zbytečně mnoho, význam tedy vychází až ze samotného kontextu).¹¹⁷

¹¹¹ Jílek, Bednaříková a kol. 205, str. 52

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 205, str. 53

¹¹⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 205, str. 54

¹¹⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 205, str. 53

¹¹⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 205, str. 54

V analyzovaných rozhlasových stanicích nebyl tento typ nepřesnosti nalezen. Příklady jsou uvedeny výše.

3.1.5 Nepřesnost v důsledku chybné volby lexikální jednotky

Autor sdělení „se může v důsledku nedostatečné věcné kompetence, rovněž její úplné absence, čili věcné neznalosti, případně nedostatečné kompetence jazykové, čili neznalosti sémantické, dopustit prostých chyb při označování skutečnosti“.¹¹⁸ Nejčastějším případem je nevhodná volba částečného synonyma, ale také užití paronyma. Jako příklad lze uvést záměnu předložky *kvůli* s předložkou *díky*, kde předložka *kvůli* vyjadřuje účel či důvod a *díky* příčinu.¹¹⁹ Dalším příkladem může být záměna substantiva *zastupitelstvo* substantivem *parlament*.¹²⁰

Příklady:

Impuls (25. března, 18:00)

„Po dobu **stavu nouze** se zastavuje elektronická evidence tržeb.“

Frekvence 1 (25. března, 8:00)

„EET se pozastaví po dobu vyhlášeného **stavu nouze**.“

U obou těchto příkladů zaměnil autor sdělení spojení *nouzový stav* za chybné spojení *stav nouze*, jehož význam je velmi odlišný, jedná se tedy o chybně zvolenou lexikální jednotku. Ve zbývajících analyzovaných rozhlasových stanicích nebyl tento typ nepřesnosti nalezen. Další příklady jsou uvedeny výše.

3.2 Kritérium absence hodnocení

„Smyslem požadavku absence hodnocení je, aby sdělení nenaplněovalo jinou než informativní či kompatibilní dokumentární funkci.“¹²¹ Do sdělení by tedy neměly proniknout výpovědi či úseky sdělení naplňující funkce typické pro dílčí stylovou oblast publicistickou v užším slova smyslu, kterou je funkce persvazivní, získávací, edukativní.¹²²

¹¹⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 205, str. 57

¹¹⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 57

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 58

¹²² Tamtéž.

3.2.1 Hodnotící lexikální jednotky

Základním rysem hodnotících lexikálních jednotek je obsažení kromě denotativních sémů také sém hodnocení. Sém hodnocení má charakteristiku kladnou, či zápornou (např. *chytrý vs. hloupý*). Nejedná se tedy o „označení odrážející podstatné věcné a určující znaky pojmenované skutečnosti“.¹²³ Sém hodnocení je buď kvalitativní (již zmíněno *chytrý, hloupý*), či kvantitativní, v tomto případě je „determinován přítomností sému neurčitého množství, velikosti, rozsahu a míry“¹²⁴, jak bylo popsáno u adherentně kvantitativně neurčitých příslovcí míry (viz kap. 3.1.3.1 Adherentní neurčitost).

Hodnotící lexikální jednotka umožňuje autorovi sdělení vyjádřit názor, tím do sdělení proniká subjektivita. Přítomnost hodnocení je ve zpravodajském sdělení příznaková a je identifikována jako porušení pravdivosti, navíc se jedná o zásadní porušení. Důvodem je potenciální různost hodnocení téže skutečnosti více autory a fakt, že hodnocení přímo nevyovídá o skutečnosti. Užitím hodnotící lexikální jednotky je do výpovědi autora zařazeno stručné tvrzení, které nemusí příjemce odlišit od konstatování faktů, může ho tedy přijmout a interpretovat jako informaci.¹²⁵

Efekt užití hodnotící lexikální jednotky lze posílit, „pokud je užito lexikálně příznakových jednotek, zejména expresivních“¹²⁶ (viz dále kap. 5.1.1 Expresivní lexikální jednotky), „a to jako podpůrného prostředku hodnocení, případně jako přímého nosiče hodnocení“.¹²⁷

„Za porušení kritéria absence hodnocení nelze ve zpravodajských sděleních považovat, je-li užita jednotka původně hodnotící, která však nabyla charakteru termínu.“¹²⁸ Terminologické jednotky totiž prošly procesem terminologizace, a tím ztratily veškeré příznaky, jako i příznak hodnotící, a dostaly charakter označení. Jako příklad lze uvést slovo *pachatel* ve formulaci „*zadržen byl pachatel trestného činu*“.¹²⁹

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ K zesílení efektu (persvazivního, získávacího, edukativního), může autor použít tzv. řetězení hodnotících pojmenování (např. lokální politický problém).

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 59

¹²⁹ Tamtéž.

3.2.2 Hodnocení jako důsledek nenáležitého užití lexikální jednotky

Příkladem potenciálního porušení absence hodnocení je nenáležité užití lexikální jednotky. Jedná se o specifický typ hodnocení. Nenáležité užití jednotky znamená, je-li lexikální jednotka „užita ve vztahu k bezprostřednímu kontextu zřetelně nenáležité z hlediska věcného významu, spoluvýznamu či lexikálního příznaku“.¹³⁰

Potenciál porušení absence hodnocení může být přítomen u jednoslovných pojmenování. Jedná se o užití jednotek, které nejsou sice lexikálně příznakové, jsou ale nenáležité užity v „důsledku zřetelného rozporu pojmového významu s označovanou skutečností, přičemž rozpor je zjevný z bezprostředního kontextu,“¹³¹ např. „*Předložil své třístránkové dílo.*“¹³²

Dále se jedná o užití jednotek, které sice jsou v souladu s označovanou skutečností, ale jsou nenáležité „v důsledku přítomnosti stylové konotace, případně v důsledku kombinace s časovou charakteristikou“.¹³³ Tyto jednotky mají v sémantické struktuře obsažený knižní (zejména zastaralé archaismy), poetický či hovorový stylém. Jedná se např. o slovo *jazykozpyt* ve formulaci „*Dnešní jazykozpytci si nevědí rady*“.¹³⁴

Porušení vzniká i při kombinaci těchto dvou variant, autor tedy „využije rozporu pojmového významu s označovanou skutečností, ale současně také rozporu mezi stylovým charakterem sdělení a stylovým příznakem lexikální jednotky“, případně mezi „časovým příznakem lexikální jednotky“.¹³⁵ Jako příklad lze uvést slovo *zbrojnoš* ve formulaci „*dostavili se zbrojnoši ze zásahové jednotky*“, či spojení „*třicetiletý hošiček*“, kde je využita hodnotící expresivita.¹³⁶

3.2.3 Hodnotící charakter frazeologismů

Potenciál porušení absence hodnocení může být také přítomen u frazeologismů a přirovnání. „Sém hodnocení je součástí všech větných a přechodových frazémů včetně přirovnání.“¹³⁷ Jde o důsledek toho, že frazeologismy vznikají buď jako „obrazné zobecnění opakujících se jedinečných skutečností“, či skutečnost připodobňují, v případě rčení,

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 60

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 61

¹³⁷ Tamtéž.

pranostik či pořekadel.¹³⁸ U větných či nadvětných frazémů může být jejich hodnotící charakter rovněž, kromě zobecnění či připodobnění skutečnosti, důsledkem skutečnosti obsažení potenciálního pojmového významu a přítomnosti významového odstínu. Totéž se týká části nevětných frazeologismů¹³⁹ (viz výše kap. 3.1.3.1.2 Frazeologismy).

Příklady:

Radiožurnál (25. března, 12:00)

„Syn královny Charles má jen **mírné** příznaky nemoci.“

Impuls (25. března, 12:00)

„**Složitou** situaci zneužil Španěl ve městě La Corona.“

Frekvence 1 (24. března, 8:00)

„Všichni se musí vyrovnat s důsledky, které budou **obrovské**.“

¹³⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 61

¹³⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 61-62

4 Aspekt informativnosti

Informativnost je dalším z aspektů pro naplnění faktoru faktičnosti. S požadavkem informativnosti se pojí požadavek na srozumitelnost sdělení. „V lexikální oblasti tak dochází ke zužování spektra užívaných jednotek, vynechání méně frekventovaných nebo aktualizovaných prostředků,“¹⁴⁰ např. aktuálních metafor, frazeologismů, internacionalismů, archaismů či neologismů.¹⁴¹ K porušení informativnosti dochází ze dvou příčin. Buď se jedná o nedostatečnou věcnou či jazykovou kompetenci původce sdělení, který se v důsledku toho dopouští chyb při označení skutečnosti. Nebo se jedná o sledování jiného než informativního záměru ze strany autora či mediální instituce, tedy „manipulativní volba např. internacionálního terminologického zobecnělého lexika, případně lexika s posunutým významem.“¹⁴²

Lexikum, které porušuje aspekt informativnosti a není srozumitelné, se zpravidla vyznačuje tím, že se nevyskytuje v běžné aktivní a pasivní slovní zásobě uživatelů, kteří pojmenování „vůbec neznají, případně je zaznamenali, ale neznají jejich pojmový význam“.¹⁴³ Mezi hlavní typické rysy těchto lexikálních jednotek patří nízká četnost výskytu. Pro identifikaci jednotek s nízkou četností výskytu byl v této práci použit Český národní korpus, kde bylo ověřováno potenciální porušení aspektu informativnosti u lexikálních jednotek.¹⁴⁴

K identifikaci lexika byl použit veřejný dotaz v Českém národním korpusu, konkrétně korpusu SYN verze 8, který vznikl v roce 2019, a proto byla pro identifikaci zvolena právě tato nejnovější verze. Korpus SYN verze 8 zahrnuje všechny doposud publikované korpusy SYN2000, SYN2005, SYN2006PUB, SYN2009PUB, SYN2010, SYN2013PUB a SYN2015; kromě nich je však jeho součástí také publicistika z let 2010–2017 a dosud nezveřejněná publicistika z roku 2018.¹⁴⁵ Výskyt jednotek v korpusu je průměrně přepočítáván k počtu výskytů sledované jednotky nebo slova v hypotetickém textu/korpusu o délce 1 milion slov, jedná se tedy o počet výskytů na milion slov.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Jílek 2009, str. 59

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 64

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Wiki Český národní korpus [online] [cit. 15. 4. 2020]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn:verze8>

¹⁴⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 64

Jílek a Bednaříková konstruovali v publikaci *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství* kritérium pro zjištění potenciálu porušení v Českém národním korpusu. U lexikálních jednotek, z jejichž charakteristiky vyplývá omezená srozumitelnost pro příjemce, stanovili kritérium na horní hranici zachycených průměrných počtů výskytů těchto jednotek v Českém národním korpusu, konkrétně ve spojených korpusech řady SYN, při omezení na korpus SYN2010 a SYN2013pub.¹⁴⁷

Touto metodou stanovili kritérium na výskyt v korpusu do výše 1,5 včetně, a to při zaokrouhlení setin výskytu dolů. Potenciál porušit aspekt informativnost lze tedy přisoudit pojmenováním, u kterých je průměrný počet výskytů jednotky v korpusu do této stanovené hranice.¹⁴⁸ Z důvodu, že taxonomie lexikálních prostředků vychází právě z této publikace, je pro tuto práci stanovena hranice stejná.

Pro identifikaci potenciálně nesrozumitelných jednotek je korpusu využíváno u jednotek „s časovým příznakem (archaismy, historismy, neologismy), jednotek internacionálních, jednotek vymezených územně (dialektismy, regionalismy) či vazbou na specifické sféry komunikace dle sociální a profesní příslušnosti (slangismy, argotismy), případně jednotek se stylovým konotačním sémem (knižní slova, termíny)“.¹⁴⁹ Příslušnost k odpovídajícím typům příznaků (časový příznak, internacionální původ, stylová konotace, územní, sociální charakteristika) byla zjišťována v SSJČ^{150,151}. U příkladů je vždy v závorkách uveden výskyt v korpusu SYN verze 8.

4.1 Archaismy a historismy

Archaismy se podle míry zastarání dělí na dvě skupiny: zastarávající a zastaralé. Mezi zastarávající jednotky patří takové, jež se postupně přestávají užívat a jsou srozumitelné pro starší uživatele jazyka. Jedná se např. o slovo *almara*. Mezi zastaralé jednotky patří ty, které nejsou dnešními uživateli jazyka používány vůbec, např. slovo *bradyř* (zachycený výskyt v korpusu SYN verze 8 je 0,03) = *holič*.¹⁵² „Archaismy porušují informační kvalitu vždy.“¹⁵³

¹⁴⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 64

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Slovník spisovného jazyka českého [online]. Dostupný z: <http://ssjc.ujc.cas.cz>

¹⁵¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 64-65

¹⁵² Jílek 2005, str. 20; Hauser 1980, str. 41

¹⁵³ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 66

V analyzovaných rozhlasových stanicích nebyly archaismy nalezeny. Příklady jsou uvedeny výše.

Historismy jsou taková slova, která se v aktivní části slovní zásoby již neobjevují, protože již slova jako taková zanikla.¹⁵⁴ Tyto jednotky se vyznačují striktní vázaností na označovanou skutečnost, která vymizela ze společnosti. Historismy porušují informativnost v případě, že není v bezprostředním kontextu vymezen obsah pojmu, ve velké míře totiž plní funkci termínů.¹⁵⁵ Jako příklad lze např. uvést slovo *apatyka* (0,29) nebo *chrabrý* (0,49).

V analyzovaných rozhlasových stanicích nebyly historismy nalezeny. Příklady jsou uvedeny výše.

4.2 Neologismy

U vzniku neologismů „jde o věcnou potřebu pojmenovat nové skutečnosti, zejména v odborné a prostě sdělovací oblasti“.¹⁵⁶ Vznik neologismů souvisí mnohdy se záměrem vytvořit široce aktuální, neotřelá pojmenování.¹⁵⁷ Mistrík uvádí, že není dána přesná hranice toho, kdy nové slovo přestane být novým. Lze vymezit, že dané slovo ztrácí příznak novosti, když přejde do aktivní části slovní zásoby, a není tedy pro příjemce nové.¹⁵⁸

Do širšího pojetí neologismů, tedy neologismů v širším slova smyslu, jsou zahrnuty neperspektivní jednotky, tedy takové, které se nestanou běžnou součástí lexikálního systému, např. *pábitel* (0,29) či *alkoholizovat se* (0,00).¹⁵⁹ Mezi tyto jednotky náleží pojmenování okazionální, mezi něž se řadí aktualizované frazeologismy a nelexikalizované fráze, dále autorská pojmenování. Porušení informativnosti v případě okazionálních lexikálních jednotek vyplývá z jednorázového, omezeného užití těchto slov či slovních spojení.¹⁶⁰

Neologismy se dle původu dělí na domácí a přejatá z cizích jazyků a dále se dle způsobu tvoření dělí na neologismy slovotvorné, souslovné, frazeologické a sémantické.¹⁶¹ U některých částí neologismů nestačí, pro hodnocení srozumitelnosti, sledovat pouze

¹⁵⁴ Hubáček 1982, str. 49

¹⁵⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 65-66

¹⁵⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 66

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Mistrík 1985, str. 75

¹⁵⁹ Jílek 2005, str. 21

¹⁶⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 66

¹⁶¹ Hauser 1980, str. 46-47

formální příznak novosti podle četnosti výskytu.¹⁶² „U části neologismů musí být zohledněna specifická kritéria.“¹⁶³

U slovotvorných neologismů a zkratk je důležité zkoumat složení celého slova, tedy jak formant, tak kořenné slovo. Pokud je kořenné slovo plně lexikalizované, nejedná se o porušení.¹⁶⁴ Jako příklad z kategorie slovotvorných neologismů, u kterých nedochází k porušení, lze uvést slovo *hladovkář*, kde je základové slovo *hlad* plně lexikalizované (zachycený výskyt je 15,65).

U souslovných neologismů není nutné zkoumat to, jak je slovo tvořeno, tedy základová a kořenná slova. Souslovné neologismy jsou často tvořené za užití internacionalismů, tedy slov, které se vyskytují v několika jazycích, kde mají stejný nebo podobný význam. Pokud není v kontextu vymezen význam těchto slov a jejich četnost je v Českém národním korpusu nalezena do stanovené hranice, jedná se o porušení. Jako příklad lze uvést neologismus *digitální multiplex* (0,07) nebo *zelená nafta* (0,14).¹⁶⁵

Sémantické a frazeologické neologismy mají vysoký potenciál porušit informativnost, jedná se o nelexikalizované jednotky. Jako příklad sémantického neologismu lze uvést slovo *kupónovka* (0,06), které bylo dříve rozšířeno z hlediska aktuálnosti a po čase zaniklo, jeho význam je však stále známý. Mezi frazeologické neologismy patří pojmenování, která vznikají zcela nově, nebo obměnou původních frazeologismů. Jako příklad frazeologického neologismu lze uvést slovní spojení *dát (do toho) srdíčko* (0,02, ve významu (velmi) se snažit.)¹⁶⁶

Příklady:

Radiožurnál (23. března, 12:00)

„Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost reaguje tak na **kyberútok** na fakultní nemocnici v Brně.“

Impuls (23. března, 12:00)

„Po celém Česku vyrůstají **rouškovníky**.“

¹⁶² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 66

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 66-67

¹⁶⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 68

¹⁶⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 69

Frekvence 1 (23. března, 12:00)

„Rouška s **nanofiltrem** je srovnatelná s **nanorouškou**.“

4.3 Knižní lexikum

„Knižnímu lexiku přisuzujeme potenciál porušit informativnost ve zpravodajských sděleních jako celé kategorii.“¹⁶⁷ Jedná se totiž o pojmenování, která jsou užívána v komunikátech vyššího stylu a pouze omezený okruh uživatelů jazyka má ve své verbální kompetenci obsažené knižní lexikální jednotky.¹⁶⁸ Slova náležející do stylové vrstvy knižní jsou vázána především na psaný jazyk.¹⁶⁹ V mluvené podobě se užívá knižnosti v případě oficiálních projevů publicistické nebo celé stylové sféry rétorické.¹⁷⁰

Mezi knižní lexikum lze přiřadit také původní poetismy, které přešly do širšího užívání, ale nezobecněly (např. slovo *mystický*), exkluzivní pojmenování z cizích jazyků (např. *happy end*), kulturní fráze a skutečné či fiktivní citáty, včetně kalků (např. *spěchej pomalu*) a multiverbismy (např. *lékařské kruhy*).¹⁷¹ Knižní slova mohou postupem času přecházet z neutrální vrstvy do knižní a zase naopak. Jako příklad lze uvést slovo *investice*, které přešlo z knižní vrstvy do vrstvy neutrální.¹⁷²

Knižní lexikum bylo v práci identifikováno pomocí SSČ, knižní výrazy jsou zde označeny slovem „kniž.“.

Příklady:

Radiožurnál (24. března, 8:00)

„Kanadský funkcionář to řekl **listu** USA Today.“

Impuls (29. března, 12:00)

„Podle amerického **listu** New York Times panuje mezi pořadateli shoda.“

Frekvence 1 (24. března, 18:00)

„V 80. letech ovlivnil **sportovní klání** bojkot olympijských výprav.“

¹⁶⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 69-70

¹⁶⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 69

¹⁶⁹ Jílek 2005, str. 14

¹⁷⁰ Minářová 2011, str. 190

¹⁷¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 91-92

¹⁷² Jílek 2005, str. 15

4.4 Termíny

Termíny a terminologická spojení náleží do odborné vrstvy. S ohledem na konkrétní vědní obor a z jazykového hlediska musí termíny splňovat určité požadavky, kterými jsou jednoznačnost, přesnost, ustálenost (normalizovanost), nosnost (operativnost), neexpresivnost.¹⁷³

„Terminologické lexikální jednotky, internacionální či domácí, jednoslovné či souslovné, mají ze sémantického hlediska charakter komplexních pojmenování, podléhají definičnímu vymezení.“¹⁷⁴ Pro užití termínu ve zpravodajství platí zásada, „že obsah pojmu termínu má být v bezprostředním kontextu vymezený“.¹⁷⁵ Pokud se tak nestane, „o potenciálu porušit informativnost rozhoduje četnost výskytu“.¹⁷⁶ Jako příklad termínu, který neporušuje aspekt informativnosti, lze uvést termín *infekce* (16,26), *inflace* (22,65) či *viróza* (5,26).¹⁷⁷ Naopak potenciál porušit informativnost má například termín *deflace* (1,04), *expirace* (0,14) či *houfnice* (0,45)¹⁷⁸

V době, kdy byl prováděn výzkum (23.–29. března), byla hlavním tématem ve společnosti pandemie nemoci COVID-19, způsobená koronavirem SARS-CoV-2. Ve zpravodajství se tak ve velké míře objevovaly termíny *koronavirus* (zachycený výskyt 0,09), *koronavir* (zachycený výskyt 0,00) a jim podobné související obměny slov, dále také termín *respirátor* (zachycený výskyt 0,47). Podle stanoveného kritéria by tyto jednotky měly potenciál porušit informativnost. V tomto případě ale musíme udělat výjimku, a to z důvodu vysoké míry výskytu těchto slov ve zpravodajských relacích. Z hlediska toho, že těmto lexikálním jednotkám byl v době, kdy se o epidemii mluvilo ve velké míře, jejich význam uživatelům zřejmý, přestal se význam těchto terminologických jednotek ve zpravodajství vysvětlovat, i když by dle porušení aspektu pravdivosti vysvětlen být měl. Z tohoto důvodu tedy nebudeme tato slova považovat za porušení.

¹⁷³ Jílek 2005, str. 15

¹⁷⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 70

¹⁷⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 71

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

Příklady:

Radiožurnál (25. března, 12:00)

„Aplikace pomůže s měřením, kolik obyvatel už má nemoc za sebou a jaká je skutečná **smrtnost**.“

Impuls (23. března, 8:00)

„Muž trpěl řadou zdravotních problémů a měl i **kardiostimulátor**.“

Frekvence 1 (23. března, 18:00)

„Maláčová navrhla prodloužení vyplácení **ošetřovného**.“

4.5 Lexikum s územním a sociálním příznakem

Mezi lexikální prostředky, které „mají potenciál porušit informativnost ve zpravodajství v důsledku územně omezeného užití radíme dialektismy a regionalismy. V důsledku sociálně omezeného užití radíme mezi lexikální prostředky, které mají potenciál porušit informativnost ve zpravodajství argot a slang.¹⁷⁹

Potenciální porušení informativnosti je u těchto jednotek zjišťováno v Českém národním korpusu. Četnost výskytu těchto lexikálních prostředků má ale pouze ilustrativní charakter, „potenciál porušit informativnost ve zpravodajských sděleních přisuzujeme všem jednotkám těchto kategorií, a to bez nutnosti četnost výskytu zjišťovat“.¹⁸⁰

4.5.1 Lexikum s územním příznakem

Dialektismy neboli nářeční slova jsou známá jen příslušníkům dané oblasti, která ji obývá.¹⁸¹ Jako příklad dialektismu, které má potenciál porušit informativnost, lze uvést slovo *koštovat* (0,61) či *štokrle* (0,1).¹⁸²

U regionalismů lze rozlišit slova typická pro moravskou oblast (moravismy) či typická slova pro českou oblast (čechismy).¹⁸³ Dále také regionalismy spisovné a nespisovné. Jako příklad regionalismu, který má potenciál porušit informativnost, lze uvést slovo *pletýnka* (0,05) či (*přijít dyl* (0,37).¹⁸⁴

¹⁷⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 72

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Bělič 1972, str. 9

¹⁸² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 72

¹⁸³ Hauser 1980, str. 21-22

¹⁸⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 72

V analyzovaných rozhlasových stanicích nebyly dialektismy ani regionalismy nalezeny. Příklady jsou uvedeny výše.

4.5.2 Lexikum se sociálním příznakem

Slangová pojmenování mívají většinou expresivní ráz a vyskytují se převážně v mluvených projevech.¹⁸⁵ Jako příklad slangismu, který má potenciál porušit informativnost, lze uvést slovo *bafuňář* (0,78), které patří do slangismu zájmového, či slovo *storka* (0,06), které patří do profesního slangismu.¹⁸⁶

Typickými znaky pro argotické prostředky jsou silná expresivita, žertovnost nebo slovní hříčky.¹⁸⁷ V současné době argotismy stále přetrvávají, nově se i vytvářejí.¹⁸⁸ Jako příklad argotismu, který má potenciál porušit informativnost lze uvést slovo *crack/krek* (0,25/0,3) či *piko* (0,5).¹⁸⁹

V analyzovaných rozhlasových stanicích nebyly nalezeny argotismy, příklady jsou uvedeny výše. Nalezeny byly pouze slangismy, a to ve dvou rozhlasových stanicích.

Příklady:

Radiožurnál (27. března, 18:00)

„Reprezentační **gólman** podepsal ve finském klubu dvouletou smlouvu.“

Frekvence 1 (26. března, 12:00)

„V těchto chvílích by měla začínat **tiskovka**, na které další postup zveřejní.“

4.6 Zkratky, zkrácená a zkratková slova

V žurnalistických sděleních platí pro užívání zkratk dvě zásady: jednak „nejsou užívány v mluvených komunikátech, jednak při prvním užití zkratky je nutné uvést víceslovné pojmenování, z něhož zkratka vznikla“.¹⁹⁰ Pokud není zkratka bezprostředně vysvětlena, jedná se o porušení informativnosti.

Informativnost neporušují zkratky, u nichž „splňuje kritérium četnosti výskytu kořenné základové slovo“.¹⁹¹ (viz výše kap. 4.2 – Neologismy /slovotvorné/). Jako příklad

¹⁸⁵ Hauser 1980, str. 23-26

¹⁸⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 72

¹⁸⁷ Hauser 1980, str. 28

¹⁸⁸ Hauser 1980, str. 27-28

¹⁸⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 72

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 73

lze uvést zkratkovou jednotku *smska* (0,4), kde je u kořenného slova SMS zachycen výskyt 20,32.¹⁹² Potenciál porušení informativnosti má například univerbismus *fleška* (0,02), který je vytvořen ze souslovného spojení *flash disk*.¹⁹³

Příklady:

Frekvence 1 (28. března, 18:00)

„Alena Schillerová zdůraznila, že vláda chce podnikatelům a firmám pomáhat, zmínila například podporu **OSVČ**.“

Ve zbývajících analyzovaných rozhlasových stanicích nebyly zkratky bez bezprostředního vymezení pojmu nalezeny. Další příklady jsou uvedeny výše.

4.7 Internacionalismy

O internacionalismech, tedy jednotkách cizího původu¹⁹⁴, které mají potenciál porušit informativnost, lze rozhodnout na základě četnosti jejího výskytu, na němž lze ověřit, zda je internacionalismus pro příjemce srozumitelný, či nikoliv. Informativnost neporušují například internacionalismy *džungle* (6,57), *facebook* (21,27) či *twitter* (6,37). Naopak potenciál porušit informativnost mají internacionalismy *tundra* (0,6), *bigamie* (0,12) či *tik tok* (0,00).¹⁹⁵

Příklady:

Radiožurnál (26. března, 8:00)

„Atletický **meeting** zlatá tretra v Ostravě bude až v září.“

Impuls (24. března, 8:00)

„Vláda chce zamezit propouštění, schválila proto **kurzarbeit** pro firmy, na které dopadla omezení v souvislosti s koronavirem.“

Frekvence 1 (27. března, 12:00)

„Koronavirové **home office** přetěžují internet“

¹⁹² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 68

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Jílek 2005, str. 28

¹⁹⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 73

5 Aspekt neutrality

Neutralita je jedním z aspektů pro naplnění faktoru nestrannosti. „Naplnění aspektu neutrality předpokládá volbu nociónálních, výrazově neutrálních prostředků, a to tedy takových, které neobsahují expresivitu, citové hodnocení, apelové, fatické, asociační či evokační příznaky.“¹⁹⁶

Při aplikaci prostředků, „jakožto základního normativního kritéria pro výběr jazykových prostředků ve zpravodajství, chápeme neutralitu v užším vymezení a nezahrnujeme do jejího rámce hodnotící prostředky,“¹⁹⁷ které jsou předmětem kritéria absence hodnocení. A to i když hodnocení vyjadřuje určité stanovisko a postoje a „je v sémiotickém diskurzu považováno za postojovou konotaci“.¹⁹⁸

Klíčovým pojmem v souvislosti s požadavkem neutrality užitého lexika a obecně výrazových prostředků je termín aktualizace, která je založena na mimořádnosti užití jazykového prostředku.¹⁹⁹ J.V. Bečka charakterizuje aktualizací prostředky jako výrazy překvapivé, osobité a působivější ve vztahu k příjemci. Užití aktualizacích prostředků umožňuje autorovi sdělení vyjádřit obecné stanovisko, případně i citové zaujetí, ve své podstatě je projevem osobnosti daného autora.²⁰⁰

V širším pojetí aktualizace se u některých lingvistů objevuje pojem stylová aktualizace. „Stylově aktivní (aktualizační) jazykové prostředky jsou takové prostředky, jež jsou v textu nápadné, mimořádné, jejich užití vybočuje ze standardní stylizace, vyjadřování, a mají potenciál aktivizovat příjemce.“²⁰¹ Motivací k užití aktualizacích prostředků je snaha text oživit, udělat jej atraktivním, a tím upoutat příjemcovu pozornost a motivovat jej k přečtení/poslechu sdělení a jeho pozornost udržet.²⁰²

Část aktualizacích prostředků má potenciál pro zpravodajství přímo naplňovat příznakové funkce, kterými je funkce expresivní, persvazivní, získávací, edukativní či zábavní. Aktualizační prostředky mohou také prostředky, které naplňují tyto funkce, ve sdělení doprovázet. Aktualizační prostředky jsou z pohledu zásad informační kvality

¹⁹⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 76

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Bečka 1992, str. 42

²⁰¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 76

²⁰² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 76-77

považovány za příznakové a porušují aspekt neutrality. Jsou-li tyto prostředky současně hodnotící, porušují zároveň i kritérium absence hodnocení, a tedy aspekt pravdivosti.²⁰³

Za prostředek porušení neutrality se považují jednotky, které obsahují expresivitu, dále výrazově nápadná pojmenování, k nimž řadíme lexikum se stylovou konotací (bez termínů), jednotky s časovým příznakem (bez terminologických neologismů), dále aktuální výrazově nápadné polysémní jednotky a frazeologismy.²⁰⁴

5.1. Expresivní lexikální jednotky

Zima vymezuje expresivitu jako „výraz vyjadřující vedle prvků nociónálních i osobní citový vztah, třebaš již kolektivně zobecněný, k vyjadřování skutečnosti“. ²⁰⁵ Zima dále rozlišuje trojí dělení expresivity, a to na expresivitu inherentní, adherentní a kontextovou.²⁰⁶

Užití expresivních lexikálních jednotek může být trojí. Může se jednat o projev sebevyjádření, záměr užitím těchto jednotek podpořit naplnění některé z dalších funkcí (zejména konativní), či kombinaci obou příčin.²⁰⁷

Expresivní lexikální jednotky jsou dále děleny dle kvality na pozitivní (např. *miláček*) a negativní (např. *babizna*).²⁰⁸ Toto dělení dle kvality nepovažujeme v taxonomii za podstatné, práce se bude zabývat jen základním dělením expresivity.

Pro zařazení jednotek do expresivního lexika byly jednotky vyhledávány na Internetové jazykové příručce SSČ, SJČ nebo ASSČ. Expresivní slova jsou zde označena zkratkou „expr.“.

²⁰³ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 77

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Zima 1961, str. 5

²⁰⁶ Zima 1961, str. 10-11

²⁰⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 78

²⁰⁸ Jílek 2005, str. 27-28

5.1.1. Inherentní expresivita

Inherentní expresivita souvisí vnitřně s lexikální jednotkou.²⁰⁹ Vyplývá z hláskové či slovtvorné utvářenosti, nebo z lexikálního významu. Z tohoto důvodu ji dělíme na expresivitu hláskovou, slovtvornou a lexikálně sémantickou.²¹⁰

Hlásková expresivita je založena na přítomnosti hlásek a jejich skupin, které jsou pocíťované jako zvukově expresivní (např. *cmrndat, cumlat, čadit, kňourat*), nebo také na přítomnosti určitých slabičných struktur, které jsou pocíťované jako zvukově expresivní (např. *cik cak, třesky plesky*). Hlavním poznávacím znakem expresivity je neobvyklost konkrétní hlásky nebo hláskové skupiny s ohledem na podobu neutrálních slov.²¹¹ Jedná se o spojení předpatrových souhlásek *d, t, ň, j* se zadními samohláskami.²¹²

„Slovtvorná expresivita je spjata se slovtvornou utvářeností lexikálních jednotek a s odpovídajícími slovtvornými typy. Je vázaná na užití formanty.“²¹³ Obsahuje slova zdobnělá, zvětšená, zesílení nebo zjemnění původní vlastnosti, názvy nositelů vlastností vyznačujících se nápadným znakem, názvy osob se zápornou předponou a negativní příznak zesilující cizí předpony.²¹⁴ Jako příklad lze uvést přípony *-ánek, -átko, -ač, -anda* či předpony *super-, anti-.*²¹⁵ „Expresivní pojmenování tvořená expresivními příponami, předponami a reduplikací mají dominantně hodnotící charakter.“²¹⁶ Deminutiva se vyznačují hodnotícím charakterem kladným, augmentiva, dále „slova vytvořená za užití přípony označující nositele s nápadným znakem a slova označující osoby utvořená za užití záporné předpony“²¹⁷ se vyznačují záporným charakterem. U slov, která jsou tvořena expresivními předponami (zvětšující, intenzifikační, zdobňující) a reduplikací, je poté „kladný a záporný charakter vázán na konkrétní lexikální jednotku, případně její užití a nevyplývá nutně z formantu“.²¹⁸

Lexikálně sémantická expresivita je spjata se základním významem pojmenování lexikální jednotky. Vyvolává citové hodnocení.²¹⁹ Jedná se o citoslovce a částice

²⁰⁹ Jílek 2005, str. 23

²¹⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 78

²¹¹ Zima 1961, str. 13

²¹² Hauser 1980, str. 49

²¹³ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 79

²¹⁴ Jílek 2005, str. 24

²¹⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 79

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 79-80

²¹⁹ Jílek 2005, str. 24

(např. *ach, bože, hm, ať kéž, tak*),²²⁰ onomatopoeia (např. *brnk, frrr*) a slova od nich odvozená (např. *brnkat, frčet*).²²¹

V případech plnovýznamových lexikálních jednotek se jedná o „lexémy, u nichž jsou expresivita a současně také kladné či záporné hodnocení obsažené přímo v lexikálním významu“.²²² (např. *blb, bordel, lump, žrádlo, tělesně postižený*).²²³

Pro potřeby analýzy nebude přihlíženo k vnitřní diferenciaci inherentní expresivity. Hláskovou a slovotvornou expresivitu řadíme sice dle systémové charakteristiky k expresivům, některá z nich nemusí být tedy vyhledávána ve slovnících, ale některá být vyhledávána musí, nelze je dle systémové charakteristiky zařadit k expresivům. Pro zařazení lexikálně sémantické expresivity do expresivního lexika byly jednotky vyhledávány na Internetové jazykové příručce SSČ, SJČ nebo ASSČ. Expresivní slova jsou zde označena zkratkou „expr.“. Výjimku mají citoslovce a onomatopoeia bez odvození, která rovněž náleží k expresivům dle systémové charakteristiky.

Příklady:

Impuls (28. března, 12:00)

„Dvě **holčičky, klučík i maminka** jsou v pořádku.“

Ve zbývajících analyzovaných rozhlasových stanicích nebyla inherentní expresiva nalezena. Pro příklad uvádíme další inherentní expresivní jednotku, která se objevila v rozhlasové stanici **Impuls**: „V rámci série **živáků** vysíláme akustický koncert.“ (25. března, 18:00)

5.1.2 Adherentní expresivita

Adherentní expresivita vzniká přenesením neutrálního slova do nového, neočekávaného kontextu, a to na základě podobnosti nebo souvislosti.²²⁴ Např. u slova *inteligent* je expresivním významem slovo *hlupák*.²²⁵ Jednotky, které patří k adherentním expresivům byly vyhledávány na Internetové jazykové příručce SSČ, SJČ nebo ASSČ. Expresivní slova jsou zde označena zkratkou „expr.“.

²²⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 80

²²¹ Jílek 2005, str. 24

²²² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 80

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Hradilová 2015, str. 19

²²⁵ Jílek 2005, str. 25

Příklady:

Impuls (25. března, 8:00)

„Na Twitteru si za to vysloužil řadu **kousavých** komentářů.“

Ve zbývajících analyzovaných rozhlasových stanicích nebyla inherentní expresiva nalezena. Pro příklad uvádíme další inherentní expresivní jednotku, která se objevila v rozhlasové stanici **Impuls**: „Klidný, racionální a optimistický přístup je v době pandemie pro **ratolesti** nejlepším lékem.“ (26. března, 8:00)

5.1.3 Kontextová expresivita

Kontextové expresivity je „využíváno k dosažení zvláštního sémantického efektu, kterým může být ironie, slovní humor“.²²⁶ Jedná se o „úmyslné nenáležitě užití jazykové jednotky v širším smyslu slova v rámci stylové sféry, pro kterou není určená, obvyklá“²²⁷ – např. „Na tiskovou konferenci přišel ministr vnitra se svými zbrojnoši.“²²⁸ Kontextovou expresivitu řadíme vždy k expresivním jednotkám, ve slovnících tedy nemusí být tato slova vyhledávána. Kontrast způsobený zřetelně nenáležitým užitím výrazových prostředků, které neodpovídají kontextu svým věcným významem, se označuje jako kontextová expresivita. Její užití je vždy hodnotící (k problematice kontextové expresivity viz dále kap. 5.1.3 Kontextová expresivita).²²⁹

Příklady:

Frekvence 1 (24. března, 12:00)

„Stát hodlá pomocí dat mobilních operátorů **špehovat** lidi.“

Ve zbývajících analyzovaných rozhlasových stanicích nebyla kontextová expresiva nalezena. Další příklady jsou uvedeny výše.

5.2 Výrazově nápadné aktualizační lexikální jednotky a nenáležitě užitá aktualizační lexikální jednotky

5.2.1 Vrstva dle stylového příznaku

„Podle slohových příznaků se ve slovní zásobě vydělují zvláštní vrstvy slov hovorových, knižních, termínů, poetismů a publicismů. Ostatní slova nezařaditelná do jedné

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 59

z těchto kategorií tvoří stylovou vrstvu neutrální.²³⁰ Terminologické jednotky, byť v lexikálním významu obsahují stylovou konotaci, stylém, nelze ale ve zpravodajství hodnotit jako výrazově nápadné, tedy příznakové z hlediska neutrality. Jinak tomu je u aspektu informativnosti²³¹ (viz. kap. 4.4 Termíny). Z tohoto důvodu nebudou termíny do taxonomie aspektu neutrality zařazeny.

Hovorová slova

Hovorová slova a slovní spojení jsou užívána především v mluvených projevech stylové oblasti prostě sdělovací. Pokud se hovorová slova objeví v jiné stylové oblasti, jde o záměr autora, nebo stylistickou chybu, výskyt je příznakový. Hovorová vrstva je v neustálém vývoji. Slova, která jsou řazena k nespisovným, ztrácí postupně příznak nespisovnosti.²³² Ze slovotvorného hlediska se často jedná o univerbizovaná pojmenování, jejichž víceslovná pojmenování nejsou běžně užívána (např. *panelák, dodávka, obývánka*).²³³

Rozlišení hovorového slova od neutrálního souvisí se subjektivitou. Záleží totiž na vzdělání, věku i místě původu příjemce.²³⁴ Všechny výskyt hovorových slov tedy bude považován za potenciální porušení neutrality. Z důvodu, že hovorová slova souvisí také s expresivitou,²³⁵ mohou být zařazeny ke dvěma vrstvám zároveň.

Pro zařazení jednotek do hovorového lexika byly jednotky vyhledávány na Internetové jazykové příručce SSČ, SJČ nebo ASSČ. Hovorová slova jsou zde označena zkratkou „hovor.“.

Příklady:

Radiožurnál (25. března, 12:00)

„Zdeněk Svěrák **taky** pronese úvodní slovo.“

Impuls (27. března, 8:00)

„Britský zpěvák chystá benefiční koncert z **obývánku**.“

²³⁰ Jílek 2005, str. 13

²³¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 98

²³² Jílek 2005, str. 13-14

²³³ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 89

²³⁴ Hauser 1980, str. 31

²³⁵ Hauser 1980, str. 30

Frekvence 1 (26. března, 8:00)

„Ode dneška platí pro **pendlery** nová pravidla.“

Poetismy

Poetismy jsou lexikální prvky umělecké vrstvy, které jsou zpravidla spjaty s určitým literárním obdobím, směrem či školou.²³⁶ Řada poetismů již zanikla (např. *hvězdořeka*, *zimodech*), některé jsou vnímány jako poetismy (např. *bol*, *modrojas*), jiné zase získaly příznak knižnosti (např. *lučina*, *chrabry*) nebo ztratily svůj příznak, a lze je hodnotit jako neutrální slova (např. *oslavenec*, *prázdnota*).²³⁷

V analyzovaných rozhlasových stanicích nebyly poetismy nalezeny. Příklady jsou uvedeny výše.

Knižní lexikum

„Knižní lexikální jednotky jsou užívány v oficiálních formálních komunikátech psaných i mluvených, náležejících do vyššího stylu. Jejich užití v jiných stylových oblastech je výrazově nápadné, jde o projev intelektualizace sdělení.“²³⁸ Knižní lexikum nebude blíže popsáno, a to z důvodu uvedení v kap. 4.3 Knižní lexikum.

Publicismy

„Za publicismy považujeme jednoslovná pojmenování s posunutým, přeneseným významem, jednotky vzniklé na základě slovotvorných obměn formantů, frazeologismy a ne zcela lexikalizované fráze, pro něž je typický výskyt v publicistické oblasti, zatímco v dalších oblastech se nevyskytují, případně je jejich výskyt nižší než v publicistické oblasti.“²³⁹

„Publicismy se pohybují na ose aktualizace-schematizace. Vznikají jako okazionální, neotřelá, aktualizací pojmenování.“²⁴⁰ Pokud jsou uživatelským prostředím akceptovány, vejdou pak do širšího užívání, mnohdy se vyznačují vysokou frekvencí výskytu. Schematizují se a stávají se modelovými. Publicistické fráze schematizované mohou být příjemci negativně vnímány jako otřepané fráze, klišé, a to z důvodu nadužívání těchto frází.

²³⁶ Jedlička 1970, str. 66

²³⁷ Jílek 2005, str. 18

²³⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 92

²³⁹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 98

²⁴⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 92

Lexikální jednotky, i přesto, že jsou vrcholně schematizované, se ve sděleních stávají nápadnými. Jejich typickým rysem je nestabilita.²⁴¹ „Výrazová nápadnost relativně nových publicismů spočívá v neotřelosti označení skutečnosti.“²⁴² Ale i publicismy, které lze označit za lexikalizované, které jsou plně schematizované a nepůsobí jako neotřelé, lze považovat za nápadné výrazové prostředky, a to z toho důvodu, že jsou „uživateli jazyka více či méně pociťovány jako jednotky příslušné k publicistické stylové sféře“.²⁴³

„Specifické postavení mají publicistické frazeologismy a fráze.“²⁴⁴ Pro rozhodování o příslušnosti k publicistické vrstvě je nutno provést komparaci výskytu v publicistických a ostatních textech. Není možno hovořit souhrnně o frazeologismech, a to i přesto, že se u části z nich o frazeologismy jedná. V ostatních případech se jedná o ne zcela lexikalizované fráze, což jsou „stabilizovaná víceslovná spojení v různém stupni lexikalizace, které vznikly v publicistické sféře jako okazionální víceslovná pojmenování s jedním frazeologickým členem, případně frazeologizovaná jako celek“.²⁴⁵

Jako příklad frazeologického publicismu lze uvést např. frazeologismus *blbá nálada, spící konto, být na válečné stezce, vzít rozum do hrsti*. Jako příklad jednoslovného publicismu lze uvést např. slovo *kauza*.²⁴⁶

Pro zařazení jednotek do publicistické vrstvy, konkrétně identifikace jednoslovných publicismů, byly jednotky vyhledávány na Internetové jazykové příručce SSČ, SJČ nebo ASSČ. Jednoslovné publicismy jsou zde označeny zkratkou „publ.“.

V analyzovaných rozhlasových stanicích nebyly publicismy nalezeny. Příklady jsou uvedeny výše.

5.2.2 Vrstva dle časového příznaku

Potenciál porušit neutralitu mají z lexikálních jednotek s časovým příznakem „archaismy zastarávající i zastaralé, okazionalismy, vlastní neologismy s nízkou četností výskytu, historismy užití mimo odpovídající kontext (nikoliv nenáležitě)“.²⁴⁷

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 98

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 95

²⁴⁶ Jílek 2005, str. 19

²⁴⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 99

Výrazová nápadnost je u lexika s časovým příznakem dána neobvyklostí, která vyplývá z vědomí časové nenáležitosti na straně příjemce a rovněž také nízké frekvence výskytu jednotek, které se vymakají z rámce běžně užívaného jazyka.²⁴⁸

Lexiku s časovým příznakem jsme se již věnovali v kap. 4 Aspekt informativnosti. Z toho důvodu nebudou již znova uváděna.

5.2.3 Zástupná pojmenování polysémní a frazeologická

Variety polysémních jednotek a současně i frazeologismy společně s idiomy považují stylistické za výrazné prostředky stylové aktualizace, a to vzhledem k tomu, že označují skutečnost nepřímou, oklikou přes označení jiné skutečnosti.²⁴⁹ Mají potenciál aktivizovat příjemce. „Aktivizační efekt těchto prostředků je založen na kontrastu vůči jednotkám standardního vyjadřování ve zpravodajské oblasti, tedy vůči jednotkám přímého označení skutečnosti.“²⁵⁰

„Aktuální zástupné pojmenovací jednotky jsou ve sdělení výrazově nápadné vždy.“²⁵¹ O užitím, plně lexikalizovaném pojmenování lze hovořit v případě, „stane-li se původně aktuální lexikální jednotka ze synchronního hlediska plnohodnotnou součástí lexikálního systému, je zachycena v kodifikované podobě a významu v normativních příručkách.“²⁵² Z faktu lexikalizace polysémní jednotky nelze ale vyvozovat, že není lexikální jednotka výrazově nápadná, tedy nepříznačová z pohledu neutrality. Rozhodnout o výrazové nápadnosti „lze pouze na základě zjištění, je-li, či není její sémantická motivace zastřena“²⁵³, případně zaniklá“.²⁵⁴ Pouze užitím metafor a metonymie se zastřenou či plně zaniklou motivací za výrazově nápadné nemůžeme považovat.²⁵⁵

Jako příklad aktuální polysémní jednotky lze uvést slovo *odklonit* (potenciální pojmový význam jako synonymum ukrást) či *tunelovat* (potenciální pojmový význam jako finančními machinacemi odčerpávat kapitál). Obě tyto polysémní jednotky mají neustálený, otevřený pojmový význam a nestaly se plnohodnotnou součástí lexikálního systému.²⁵⁶

²⁴⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 99-100

²⁴⁹ Bečka 1992, str. 130

²⁵⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 100

²⁵¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 101

²⁵² Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 101

²⁵³ Vykazuje-li lexikální jednotka relativní otevřenost, potenciálnost variantního pojmového významu, její sémantická motivace není zastřena. Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 101

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 102

Jako příklad polysémnní jednotky se zaniklou či zastřenou motivací lze uvést metaforu *hlava* či *krk* nebo metonymii *samota*. Jako příklad polysémnní jednotky, která vykazuje otevřenost pojmu a není tedy zastřená, lze uvést metaforu *běží motor* (synonymum funguje, je nastartovaný) či *krvavý* (synonymum purpurový, rudý, nachový).²⁵⁷

Výrazová nápadnost části frazeologismů nevětných, větných a nadvětných „spočívá v samotné skutečnosti, že nemají konkrétní pojmový význam, nepředstavují synonymní alternativu k označení jedinečné skutečnosti, ale jsou obrazným zobecněním opakujících se jedinečných skutečností či obraznou analogií skutečnosti, či jsou zobecněním sociokulturních standardů“.²⁵⁸ (viz výše kap. 3.1.4.1.2 Frazeologismy). Nápadnost jejich užití spočívá v kontrastu jejich obraznosti, nepřesnosti, obecnosti s požadavkem zpravodajství, a to přímého, přesného a konkrétního označení skutečnosti, vědomí nenáležitého užití jednotek ve zpravodajství, jejich stylové příznakovosti.²⁵⁹

Nenáležitost ke zpravodajství se týká i části nevětných frazémů a přirovnání, které představují nepřímé, obrazné označení skutečnosti. Výrazovou nápadnost nevětného frazému lze zjistit konfrontací s přímým neutrálním synonymem (viz výše) či nocionálním opisem (např. kočičí hlava – metajazykový opis je dlažební kostka s oblou svrchní stranou).²⁶⁰

Výrazová nápadnost spočívá i v „případné otevřenosti, potenciálnosti pojmového významu“²⁶¹ (např. frazeologismus *krok za krokem* /synonymum *pomalou, rovněž postupně*).²⁶² Idiom, specifický typ frazému, je výrazově nápadný ze stejného důvodu jako frazeologismy, navíc z hlediska přítomnosti monokolokabilních prvků.²⁶³

Zástupná pojmenování byla blíže popsána v kap. 4 Aspekt pravdivosti – 3.1.4.1 Nepřesnost uzuálních zástupných pojmenování.

Ze zřetelné nenáležitosti užití lexikální jednotky vyplývá „jak hodnocení, tak současně výrazová nápadnost“.²⁶⁴ Je nezbytné rozlišovat „mezi zřetelnou nenáležitostí lexikální jednotky, nekompatibilitou užití lexikální jednotky a nenáležitým užitím ve vztahu

²⁵⁷ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 103-104

²⁵⁸ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 104

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 104-105

²⁶¹ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 105

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 106

k obvyklému způsobu vyjadřování ve zpravodajství, tedy pouhou nápadností založenou na přítomnosti expresivní a stylové konotace či časového příznaku“.²⁶⁵

Příklady:

Impuls (28. března, 8:00)

„Energetičtí **šmejdi** rozjeli koronavirový byznys.“

Ve zbývajících analyzovaných rozhlasových stanicích nebyla aktuální zástupná pojmenování polysémní a frazeologická nalezena. Další příklady jsou uvedeny výše.

²⁶⁵ Tamtéž.

6 Přehled lexikálních prostředků s potenciálem porušit zásady informační kvality

Uvedený přehled lexikálních prostředků s potenciálem porušit jednotlivé aspekty zásad informační kvality představuje syntézu podrobných kategorií lexikálních prostředků, které jsou schopné porušit jednotlivé aspekty zásad informační kvality.²⁶⁶ Tento přehled, na němž je taxonomie založena, vychází z publikace *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství* (JÍLEK – BEDNAŘÍKOVÁ 2015).

	Porušení pravdivosti	Porušení informativnosti	Porušení neutrality
Nepřesná pojmenování	x		
Hodnotící jednotky	x		
Archaismy		x	x
Historismy		x	x
Neologismy		x	x
Knižní slova		x	x
Termíny		x	
Lexikum s územním příznakem		x	x
Lexikum se sociálním příznakem		x	x
Zkratky		x	
Internacionalismy		x	
Expresivní lexikální jednotky			x
Hovorová slova			x
Poetismy		x	x
Publicismy			x
Aktuální výrazově nápadné jednotky	x		x

²⁶⁶ Jílek, Bednaříková a kol. 2015, str. 107

7.3 Rádio Frekvence 1

Frekvence 1 je komerční rozhlasová stanice. Do programu zahrnuje především zábavné pořady se známými osobnostmi.²⁷¹ Vysílací délka zpravodajských relací je ze všech třech analyzovaných stanic nejkratší. Zprávy v 8 hodin mají vysílací délku 4 minut, ve 12 hodin 3 minuty a v 18 hodin činí vysílací délka zpráv rovněž 3 minuty. Je nutno říci, že zpravodajství rádia Frekvence 1 se ve vysílací délce liší každý den, a to i o několik minut.

²⁷¹ Rádio Frekvence 1 [online] [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://megaradio.cz/ceska-radia/frekvence-1/>

8 Metodika analýzy

Pro analýzu byl vytvořen vzorek, který obsahuje celkem 63 zpravodajských relací vybraných třech rozhlasových stanic. Po dobu jednoho týdne jsme analyzovali tři zpravodajské relace každé rozhlasové stanice denně, vždy v 8, 12 a 18 hodin, celkově se tedy jedná o 21 zpravodajských relací jedné stanice za daný týden. Zkoumané vzorky zahrnovaly všechny žurnalistické úseky, tedy veškerý monologický projev moderátorů zpráv, od přivítání posluchačů až po zpravodajství ze sportu, a projev redaktorů z terénu. Dopravní servis a počasí tedy nebyly do vzorků zahrnuty, stejně tak nežurnalistické úseky osob, které doplňují moderátory a redaktory.

Délka zpravodajských relací se u jednotlivých rozhlasových stanicích liší. Celková vysílací délka zpravodajských relací Radiožurnálu činí 158 minut, Rádía Impuls 92 minut a vysílací délka relací rádía Frekvence 1 je 74 minut, což je o necelou polovinu menší než u Radiožurnálu, rozdíl je tedy značný. Dohromady jsme pracovali se vzorkem o rozsahu 324 minut.

Zpravodajské relace rozhlasové stanice Radiožurnál jsou přístupné v internetovém archivu Českého rozhlasu. Rádio Impuls a rádio Frekvence 1 nemají přístupný internetový archiv, proto byly jednotlivé relace nahrávány na přenosná nahrávací zařízení. Všechny analyzované zpravodajské relace jsou připojeny k práci na přenosném médiu.

Lexikální jednotky s potenciálem porušit informační kvalitu jsou identifikovány a přiřazovány pomocí Internetové jazykové příručky a slovníků, konkrétně ASČS, SSČ, SSJČ, SNČJ, PSJČ, SČFI. Dále je užíváno Českého národního korpusu, konkrétně korpusu Syn verze 8.

Podmínky, za kterých byly lexikální jednotky v analyzovaných rozhlasových relacích řazeny k lexiku porušujícímu informační kvalitu, jsou vysvětleny v teoretické části. Lexikální jednotky, které mohou současně porušit více aspektů informační kvality budou započítávány ke každému porušení.

Výskyt příznakových prostředků rozhlasových stanic bude uveden v tabulkách. Vzhledem k proměnlivé délce jednotlivých zpravodajských relací budou v tabulkách uváděny celkové výskyty příznakového prostředku. Ty budou následně vyděleny celkovou délkou všech zpravodajských relací dané rozhlasové stanice, čímž zjistíme průměrný výskyt jevu na jednu minutu projevu jednotlivých zpravodajských relací. Výskyty příznakových

prostředků budou posléze uvedeny v souhrnných tabulkách pro porušení aspektu pravdivosti, informativnosti a neutrality. Za každou tabulku bude uvedeno shrnutí a komparace mezi jednotlivými rozhlasovými stanicemi.

9 Celkový a průměrný výskyt příznakových jazykových prostředků

V následujících tabulkách jsou zaznamenány konkrétní výsledky porušení informační kvality ve zpravodajských relacích rozhlasových stanic. Celkem se jedná o šestnáct tabulek, dle jednotlivých typů porušení, jejichž potenciálnost byla sledována. Dále jsou uvedeny tři sumarizační tabulky, a to dle jednotlivých aspektů informační kvality, kterými jsou pravdivost, informativnost a neutralita. Výsledné hodnoty průměrného výskytu jednotek na 1 minutu projevu byly zaokrouhleny na tisíce, a to z toho důvodu, že některé hodnoty se blížily nule.

9.1 Porušení aspektu pravdivosti

Tabulka 1 – *Nepřesná pojmenování*

NEPŘESNÁ POJMENOVÁNÍ	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	175	1,108
Rádio Impuls	86	0,935
Frekvence 1	97	1,311

Tabulka 2 – *Hodnotící jednotky*

HODNOTÍCÍ JEDNOTKY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	16	0,101
Rádio Impuls	21	0,228
Frekvence 1	18	0,243

Tabulka 3 – *Porušení aspektu pravdivosti*

Radiožurnál	191	1,209
Rádio Impuls	107	1,163
Frekvence 1	115	1,554

Ve všech analyzovaných rozhlasových stanicích se porušení pravdivosti objevovalo ve velké míře. Pravdivost porušilo nejvíce rádio Frekvence 1, nejméně Rádio Impuls. Porušení pravdivosti se u všech rozhlasových stanicích týkalo zejména nepřesných pojmenování. Konkrétně se nejvíce objevovala neurčitá pojmenování, a to inherentní

i adherentní, zejména nepřesné uvedení číslovek (např. stovky, tisíce, přes, necelé, téměř, asi) a specifická adherentní neurčitost kvalitativní (např. odborníci se snaží, podle lékařů). Některé neurčité lexikální jednotky zároveň porušovaly i kritérium absence hodnocení. Dále se velmi často ve všech rozhlasových stanicích objevovaly hyperonomní zástupné jednotky (např. ministerstvo zahraničí uvedlo, kraj žádá). U stanice Impuls jsme zaznamenali největší počet výskytu frazeologismů, z celkového počtu 14 nalezených jich 7 náleží právě této stanici.

9.2 Porušení aspektu informativnosti

Tabulka 4 – *Archaismy*

ARCHAISMY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	0	0
Rádio Impuls	0	0
Frekvence 1	0	0

Tabulka 5 – *Historismy*

HISTORISMY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	0	0
Rádio Impuls	0	0
Frekvence 1	0	0

Tabulka 6 – *Neologismy*

NEOLOGISMY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	2	0,013
Rádio Impuls	9	0,098
Frekvence 1	5	0,068

Tabulka 7 – *Knižní slova*

KNIŽNÍ SLOVA	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	2	0,013
Rádio Impuls	1	0,011
Frekvence 1	2	0,027

Tabulka 8 – *Termíny*

TERMÍNY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	15	0,095
Rádio Impuls	9	0,098
Frekvence 1	8	0,108

Tabulka 9 – *Lexikum s územním příznakem*

LEXIKUM S ÚZEMNÍM PŘÍZNAKEM	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	0	0
Rádio Impuls	0	0
Frekvence 1	0	0

Tabulka 10 – *Lexikum se sociálním příznakem*

LEXIKUM SE SOCIÁLNÍM PŘÍZNAKEM	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	1	0,006
Rádio Impuls	0	0
Frekvence 1	1	0,014

Tabulka 11 – *Zkratky, zkrácená a zkratková slova*

ZKRATKY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	0	0
Rádio Impuls	0	0
Frekvence 1	1	0,014

Tabulka 12 – *Internacionalismy*

INTERNACIONALISMY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	9	0,057
Rádio Impuls	7	0,076
Frekvence 1	6	0,081

Tabulka 13 – *Porušení aspektu informativnosti*

Radiožurnál	29	0,184
Rádio Impuls	26	0,283
Frekvence 1	23	0,311

Porušení informativnosti se nejvíce projevilo u rádia Frekvence 1, nejméně u Radiožurnálu. Rozdíly jsou ale, oproti porušení pravdivosti, méně výrazné. Ani u jedné z analyzovaných rozhlasových stanic se neobjevily archaismy, historismy a lexikum s územním příznakem, minimálně se projevilo lexikum se sociálním příznakem u stanice Radiožurnál a Frekvence 1. Pouze jeden výskyt zkratk jsme zaznamenali u rádia Frekvence 1, výskyt knižních slov byl u všech rozhlasových stanic rovněž minimální. Více se objevovaly neologismy, internacionalismy a terminologické jednotky. Neologismy se nejvíce vyskytovaly u Rádia Impuls, kde se především jednalo o neologická zkratková a zkrácená slova. Internacionalismy a termíny byly nejvíce zaznamenány u stanice Radiožurnál. Ve zpravodajských relacích této stanice používají redaktoři odborná slova, která v bezprostředním kontextu nejsou vysvětlena, lze tedy říci, že předpokládají, že posluchači stanice těmto slovům rozumí. Dále do vysílání zařazují internacionalismy, které rovněž nejsou vysvětleny, přitom četnost jejich výskytu je nízká.

9.3 Porušení aspektu neutrality

Tabulka 14 – *Expresivní lexikální jednotky*

EXPRESIVNÍ LEXIKÁLNÍ JEDNOTKY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	0	0
Rádio Impuls	11	0,120
Frekvence 1	1	0,014

Tabulka 15 – *Hovorová slova*

HOVOROVÁ SLOVA	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	20	0,127
Rádio Impuls	13	0,141
Frekvence 1	11	0,149

Tabulka 16 – *Poetismy*

POETISMY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	0	0
Rádio Impuls	0	0
Frekvence 1	0	0

Tabulka 17 – *Publicismy*

PUBLICISMY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	0	0
Rádio Impuls	0	0
Frekvence 1	0	0

Tabulka 18 – *Aktuální výrazově nápadné jednotky*

AKTUÁLNÍ VÝRAZOVĚ NÁPADNÉ JEDNOTKY	celkový výskyt	průměrný výskyt na 1 minutu
Radiožurnál	0	0
Rádio Impuls	1	0,011
Frekvence 1	0	0

Tabulka 19 – *Porušení aspektu neutrality*

Radiožurnál	20	0,127
Rádio Impuls	25	0,272
Frekvence 1	12	0,162

Porušení neutrality se nejvíce projevilo u Rádía Impuls, nejméně u Radiožurnálu. Ani u jedné z rozhlasových stanic jsme nezaznamenali poetismy ani publicismy. Aktuální výrazově nápadná jednotka se objevila jednou, a to u Rádía Impuls. Ve větší míře se vyskytovaly expresivní lexikální jednotky a hovorová slova. Expresivní jednotky byly nejvíce zaznamenány u Rádía Impuls, oproti zbývajícím stanicím je jejich výskyt značně vyšší, nejvíce se u této stanice nacházela inherentní expresiva. U Radiožurnálu nebyla expresiva nalezena vůbec, u rádía Frekvence 1 se vyskytla jedna expresivní lexikální

jednotka. Hovorová slova jsme nejvíce našli u stanice Radiožurnál. Nejvíce se v jejich zpravodajských relacích objevovalo slovo *pendler* či *taky* (varianta slova „také“).

Závěr

V úvodu této bakalářské práce byl stanoven hlavní cíl, a to identifikovat jazykové výrazové prostředky, které mají potenciál porušit informační kvalitu ve zpravodajství, a zjistit četnost jejich výskytu ve zpravodajských relacích uvedených analyzovaných rozhlasových stanic.

Vzhledem k získaným výsledkům naší analýzy lze říci, že výskyt příznakových jazykových prostředků, které mají potenciál porušit informační kvalitu ve zpravodajství, byl u třech analyzovaných rozhlasových stanic podobný, a přesto, že se mezi jednotlivými stanicemi objevovaly odchylky, tak získané hodnoty, tedy průměrný výskyt výrazových jednotek na 1 minutu projevu, u žádné z rozhlasových stanic výrazně nevybočovaly.

Rozdílly se objevovaly především u jednotlivých dílčích kategorií aspektů informační kvality. Největší rozdíl jsme zaznamenali u expresivních lexikálních jednotek, kde se jejich výskyt ve zpravodajských relacích výrazně odchyloval u Rádia Impuls, v komparaci s Frekvencí 1 a Radiožurnálem. Dále jsme zaregistrovali, že se u všech rozhlasových stanic nejvíce objevovala nepřesná pojmenování, lze tedy říci, že se jednalo o nejfrekventovanější porušení informační kvality. Zaznamenali jsme značný rozdíl celkového počtu výskytu nepřesných pojmenování, kde oproti dvěma rozhlasovým stanicím výrazně vybočovala stanice Radiožurnál, co do konkrétního počtu výskytu.

Celkový výskyt příznakových prostředků je u nepřesných pojmenování rozdílný zejména u stanice Radiožurnál a Rádia Impuls. Jedním z důvodů je rozdíl délky zpravodajských relací, proto byly pro nás stěžejní hodnoty průměrného výskytu na 1 minutu projevu. Dalším důvodem je ale také to, že redaktoři stanice Radiožurnál mluví podstatně rychleji než redaktoři dalších dvou stanic, ve zpravodajské relaci tedy stihnou říci větší množství jednotlivých, často i tematicky odlišných, zpráv. Nepřesná pojmenování se u všech rozhlasových stanic objevovala nejvíce, lze tedy říci, že se jednalo o nejfrekventovanější porušení informační kvality.

Rádio Impuls je komerční rozhlasová stanice, snaží se posluchače více zaujmout a přiblížit se jim, proto se ve zpravodajských relacích této stanice více objevovalo porušení neutrality, zvláště přítomnost expresivity. Vzhledem k tomu, že se u Rádia Impuls nejvíce objevovaly frazémy, lze také říci, že se Rádio Impuls snaží více přiblížit svým posluchačům, proto používá slovní spojení, která posluchači běžně používají. Do zpravodajství ale nepatří, navíc tím do sdělení proniká i subjektivní hodnocení novináře. Naopak stanice Radiožurnál,

která je veřejnoprávní rozhlasovou stanicí, usiluje o věcnost, redaktoři se snaží nevkládat do sdělení své vlastní názory, proto je porušení neutrality i přítomnost frazému u této stanice menší.

Rádio Frekvence 1 je také komerční rozhlasová stanice, přesto se porušení neutrality ve zpravodajských relacích této stanice neobjevilo ve velké míře, jako je tomu u Rádía Impuls. Oproti tomu ale Frekvence 1 více porušila informativnost. Délka zpravodajských relací rádia Frekvence 1 je v komparaci se zpravodajskými relacemi Rádía Impuls a Radiožurnálu výrazně kratší, v relacích rádia Frekvence 1 tedy neposkytují aktuálnímu zpravodajství takový prostor, jak je tomu naopak u Radiožurnálu. I přesto, a to i vzhledem k tomu, že je délka zpravodajských relací rádia Frekvence 1 kratší, a redaktoři tak nesdělí velké množství zpráv, se u jednotlivých zpráv objevovala nepřesná pojmenování a průměrná hodnota výskytu jednotek na 1 minutu projevu je tedy vyšší, než je tomu u zbývajících rozhlasových stanic.

Lze tedy vyvodit, že komerční stanice Frekvence 1 se sice nesnaží zaujmout posluchače do takové míry, jako je tomu u Rádía Impuls, ale zpravodajským relacím nepřikládají větší váhu a ve svém programu se více zaměřují na jiné pořady. Již zmíněná věta, že tato stanice do programu zahrnuje především zábavné pořady se známými osobnostmi,²⁷² se tedy potvrdila. Zpravodajství rádia Frekvence 1 je tedy více nepřesné, více porušuje pravdivost i informativnost.

Z analýzy tedy vyplývá, a závěrem této práce je, že k porušování aspektů informační kvality ve zpravodajských relacích dochází nejčastěji u komerčních rozhlasových stanic, tedy Rádía Impuls a Frekvence 1. Ačkoli veřejnoprávní stanice Radiožurnál neporušovala žádný z aspektů informační kvality v největší míře, je nutno zmínit, že na aspekt pravdivosti bylo dbáno méně než u komerční stanice Rádio Impuls. K porušení pravdivosti a informativnosti pak dochází v největší míře u Frekvence 1, v příspěvcích Rádía Impuls pak byla nejméně dodržována zpravodajská neutralita.

²⁷² Rádio Frekvence 1 [online] [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://megaradio.cz/ceska-radia/frekvence-1/>

Seznam zkratk

ASSČ	Akademický slovník současné češtiny
PSJČ	Příruční slovník jazyka českého
SČFI	Slovník české frazeologie a idiomatiky
SNČJ	Slovník nářečí českého jazyka
SSČ	Slovník spisovné češtiny
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého

Seznam použité literatury

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. 1. vyd. Praha: Academia, 1992. 467 s. ISBN 80200-0020-8.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Ilustrovala: Eva MILAVCOVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 463 s., 40 listů mp. příl.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ, Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 381 s. ISBN 978-80-7106-961-4.

Co je Ráááááadio? [online] [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.impuls.cz/o-nas>

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě* [Hauser, 1980]. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 192 s.

HRADLOVÁ, Darina. *Funkční aspekty lexikální expresivity v současné češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 120 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4841-1.

HUBÁČEK, Josef. *Nástin české stylistiky pro posluchače pedagogických fakult: aprobace pro 1.-4. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, 113 s.

JEDLIČKA, Alois a kol. *Základy české stylistiky: učebnice pro studium učitelství pro zákl. devítileté školy na pedagog. fakultách*. 1. vyd. Praha: SPN, 1970. 226 s.

JÍLEK, Viktor. *Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty: studijní text pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 125 s. ISBN 80-2441246-2.

JÍLEK, Viktor. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 120 s. ISBN 978-80-2442218-3.

JÍLEK, Viktor; BEDNAŘÍKOVÁ, Božena a kol. *Jazykové prostředky s potenciálem porušit normu v oblasti mediálního zpravodajství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 1 CD-ROM (233 stran). ISBN 978-80-244-4896-1.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. Encyklopedický slovník češtiny. ISBN 80-7106-484-X.

MISTRÍK, Jozef. *Štylistika: vysokošk. učeb. pre filoz. a ped. fak. vys. šk. a pre Div. fak. VŠMU*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985. 582 s.

MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 289 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-2979-4.

O pořadu Hlavní zprávy 2020 – Radiožurnál [online] [cit. 2. 3. 2020]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/hlavni-zpravy-5997759/o-poradu>

Radioprojekt 2019, STEM/MARK – MEDIAN [online] [cit. 2. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/docs/RP_2019_3_4Q_prezentace.pdf

Radiožurnál – O stanici. [online] [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/o-stanici-6282419>

Rádio Frekvence 1 [online] [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: <https://megaradio.cz/ceska-radia/frekvence-1/>

Wiki Český národní korpus [online] [cit. 15. 4. 2020]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn:verze8>

ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: ČSAV, 1961. 139 s.

Seznam tabulek

Tabulka 1 – <i>Nepřesná pojmenování</i>	58
Tabulka 2 – <i>Hodnotící jednotky</i>	58
Tabulka 3 – <i>Porušení aspektu pravdivosti</i>	58
Tabulka 4 – <i>Archaismy</i>	59
Tabulka 5 – <i>Historismy</i>	59
Tabulka 6 – <i>Neologismy</i>	59
Tabulka 7 – <i>Knižní slova</i>	59
Tabulka 8 – <i>Termíny</i>	60
Tabulka 9 – <i>Lexikum s územním příznakem</i>	60
Tabulka 10 – <i>Lexikum se sociálním příznakem</i>	60
Tabulka 11 – <i>Zkratky, zkrácená a zkratková slova</i>	60
Tabulka 12 – <i>Internacionalismy</i>	60
Tabulka 13 – <i>Porušení aspektu informativnosti</i>	61
Tabulka 14 – <i>Expresivní lexikální jednotky</i>	61
Tabulka 15 – <i>Hovorová slova</i>	61
Tabulka 16 – <i>Poetismy</i>	62
Tabulka 17 – <i>Publicismy</i>	62
Tabulka 18 – <i>Aktuální výrazově nápadné jednotky</i>	62
Tabulka 19 – <i>Porušení aspektu neutrality</i>	62